

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**Кафедра економіки та управління виробничим
і комерційним бізнесом**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до практичних занять і самостійної роботи
з дисципліни
«ОСНОВИ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ»

Харків – 2020

Методичні вказівки розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри економіки та управління виробничим і комерційним бізнесом 27 грудня 2019 р., протокол № 6.

Рекомендуються для студентів першого освітнього рівня (бакалавр) спеціальностей «Економіка», «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» всіх форм навчання.

Укладач

проф. В. В. Компанієць

Рецензент

доц. Н. Є. Каличева

ЗМІСТ

Вступ	4
Тема 1. Релігія. Культура. Цивілізація	8
Тема 2. Світові релігії та духовна культура людства	11
Тема 3. Людина у пошуках сенсу життя	20
Тема 4. Св. рівноапостольний князь Володимир і Хрещення Русі	26
Тема 5. Православ'я як культуротворююча релігія. Вплив православ'я на культуру Русі	29
Питання вікторини (теми 1-5)	34
Тема 6. Релігія і діяльність людини. Наука і релігія	37
Тема 7. Пізнання. Богопізнання та його джерела. Біблія як основне джерело духовної культури	40
Тема 8. Бог у християнській вірі та культурі	42
Тема 9. Духовно-моральний закон: витoki, етапи, сутність, вплив на життя суспільства та історичний процес	46
Тема 10. Духовно-моральна природа людини. Християнська антропологія людини	58
Тема 11. Духовно-моральне життя людини	74
Тема 12. Сім'я у світлі духовно-моральних і культурних традицій суспільства. Любов та закоханість	83
Тема 13. Сучасна культура: духовні виміри та вплив на особистість. Деструктивні культури. Основи духовної безпеки	90
Список літератури	100
Додаток А Пояснення прислів'їв відповідно до православного світогляду	102
Додаток Б Цінність сім'ї і людського життя	110
Додаток В Питання творчих письмових індивідуальних завдань	112
Додаток Г Рекомендовані відеоресурси	118
Додаток Д Правила оцінювання	120
Додаток Е Питання до заліку	122

Вступ

Кожна людина народжується і зростає у просторі відповідної культури. Спочатку це культура її родини та найближчого оточення, потім культура її народу та країни. Але, з одного боку, культура впливає на формування людини, а з іншого – людина сама впливає на світ культури. І як людина має дві складові – духовну і матеріальну, так і культура має ці обидві складові. Причому саме *духовна культура* сприяє формуванню людської особистості, її розвитку, і тому так необхідно розуміти її зміст та детермінанти формування, розуміти, чому таке важливе значення у духовній культурі окремої особистості і людства у цілому має релігія, чому для розвитку та збереження неповторності різних цивілізацій необхідно зберігати, транслювати та примножувати духовну культуру та її найважливіші цінності.

Розвиток України як сучасної цивілізованої демократичної держави може відбуватися за умови, коли високорозвиненою стане культура, у духовному просторі якої реальні відносини вибудовуватимуться на усвідомленні та утвердженні власним життям найвищої Істини — людина є образ і подоба Божя. Власне, реформування системи національної освіти з домінантою «виховання духовної особистості» і покликане сприяти створенню такого духовного простору.

З метою формування у молоді високоморальних національних та загальнолюдських якостей, патріотичної та громадянської свідомості, ціннісних орієнтирів, які ведуть людину шляхом пізнання Істини, Добра, Справедливості, Краси, вбачається необхідним вивчення у вищих навчальних закладах предметів духовно-морального спрямування, яким є курс, що пропонується.

Курс має на меті сформувати та розвинути компетентності, що у сукупності відносяться до загальнокультурних, ціннісно-сміслових, особистісного самовдосконалення, навчально-пізнавальних, творчих, інформаційних, комунікативних, а саме:

- здатність продемонструвати знання щодо основних змістових категорій курсу;
- здатність продемонструвати знання щодо основних характеристик світових релігій;
- здатність продемонструвати знання і розуміння духовно-культурної спадщини нашого народу в історичному аспекті;
- здатність обґрунтовувати вплив духовної культури на розвиток суспільства, держави, особистості, вплив релігії на духовну культуру;
- здатність обґрунтовувати значення православної віри для розвитку культури, нашого народу і держави;
- здатність продемонструвати знання щодо сутності та дії духовно-морального закону;
- здатність обґрунтовувати значення цінностей життя та сімейних цінностей;
- здатність до самостійного пошуку та відбору потрібної інформації щодо взаємозв'язку духовно-моральних, соціокультурних факторів і процесів та розвитку особистості і суспільства (країни) за допомогою сучасних інформаційних технологій;
- здатність творчого та критичного осмислення найяскравіших історичних надбань минулого, що увійшли до скарбниці світової культури, їх духовний вимір та вплив на розвиток особистості, суспільства;
- здатність творчого та критичного осмислення власних культурних уподобань, модних трендів сучасного культурного простору, їх духовні виміри та вплив на особистість;
- здатність продемонструвати знання і розуміння тактики духовної безпеки;
- здатність здійснювати колективну співпрацю та вести дискусію щодо творчих та проблемних питань курсу;
- здатність визначати власну життєву позицію, власну діяльність з урахуванням духовно-моральних цінностей, інтересів держави, суспільства;
- здатність спрямовувати зусилля у напрямку духовно-культурного, морального самовдосконалення, у т. ч. розвитку працелюбства, творчості, взаєморозуміння, взаємопідтримки;

- здатність взаємодіяти з навколишнім світом людей і природи, дотримуючись загальноприйнятих норм поведінки, моралі, нести відповідальність за власні вчинки, у т. ч. майбутнє родини, країни.

Курс містить у своєму складі *три змістові частини*.

Перша присвячена вивченню взаємозв'язків між релігією та духовною культурою людства у межах соціокультурної (цивілізаційної) парадигми, розкриттю особливостей світових релігій, питанням пошуку сенсу життя з позиції релігійного та нерелігійного світоглядів, філософських систем думок.

Друга частина курсу присвячена вивченню питань історії становлення та особливостей духовної культури нашого народу, впливу біблійних цінностей на розвиток духовної культури людства, взаємозв'язку людської діяльності (у т. ч. науки) та релігії.

Третя частина присвячена вивченню змісту та дії духовно-морального закону, основ антропології людини з позиції християнського світогляду, закономірностей духовно-морального життя людини, формуванню сімейних цінностей та стосунків, осмисленню викликів сучасної культури та тактики духовної безпеки.

Ці методичні вказівки призначені для закріплення теоретичних знань і практичних навичок студентів з дисципліни «Основи духовної культури». У вказівках містяться основні питання кожної теми лекції, посилання на літературу, питання до самоконтролю, завдання для обговорення (обмірковування), індивідуальні завдання та тестові питання з кожної теми (додатки В-Е).

Крім того, окремим блоком у відповідних додатках наведені *питання до самостійної роботи, у т. ч. індивідуальні творчі питання, згруповані за двома модулями, рекомендовані відеоресурси, правила оцінювання, питання до заліку.*

Практичні заняття курсу передбачають обговорення проблемних, складних, дискусійних питань курсу, актуального відеоматеріалу, сучасних досліджень, які стосуються впливу духовно-моральних, соціокультурних факторів та процесів, що відбуваються в суспільстві, на розвиток особистості та суспільства, проблемних ситуацій побудови морально

відповідального життя особистості та обговорення творчих завдань.

Виконання завдання супроводжується зануренням у сучасні актуальні дослідження, реальні ситуації, події, які відбуваються в духовно-культурному середовищі, це актуалізує та доповнює курс на постійній основі, формує у студента інформаційну, комунікативну, творчу компетентності.

Питання для обговорення наводяться у методичних вказівках до практичних занять за кожною темою курсу. Необхідна підготовка повинна бути завершена до початку наступної лекції.

У процесі вивчення курсу студент повинен відвідувати всі лекційні та практичні заняття. Усі пропущені заняття (з будь-яких причин) студент повинен відпрацьовувати лектору або керівнику практичних занять. Правила оцінювання та умови отримання заліку наведені у додатку Д.

Інформація про курс розміщена на сайті університету (<http://kart.edu.ua>), включаючи навчальний план, лекційні матеріали, посилання на відеоресурси, завдання та правила оцінювання курсу.

Додатковий матеріал та посилання на електронні ресурси доступні на сайті університету у розділі «дистанційне навчання» поряд із питаннями, над якими необхідно поміркувати під час підготовки для обговорення в аудиторії.

Тема 1. Релігія. Культура. Цивілізація

План семінарського заняття

- 1 Сутність культури.
- 2 Цивілізаційний вимір людства. Концепція цивілізацій.
- 3 Етимологія слова «релігія», сутність релігії. Культура і релігія: взаємозв'язок.
- 4 Сутність та зміст духовної культури.
- 5 Основні істини релігії.
- 6 Внутрішня і зовнішня сторона релігії.
- 7 Етимологія слова «віра». Релігія та віра: спільне та відмінне. Сходинки релігійної віри.
- 8 Необхідність вивчення курсу «Основи духовної культури».
- 9 Духовно-психологічні загрози нашого часу.

Література [3, 8, 12, 17, 19, 20].

Питання до самоконтролю

- 1 Що таке культура (етимологія слова та визначення), на які питання покликана відповідати культура?
- 2 Що таке цивілізація (локально-історичний підхід). Розкрийте сутність концепції цивілізацій. Автори концепції.
- 3 Розкрийте структуру розвинутої цивілізації.
- 4 Чому культури у різних народів різні?
- 5 Що таке релігія: етимологія слова та сутність.
- 6 Поясніть, чому релігія є основою цивілізації?
- 7 Які сучасні цивілізації Ви знаєте?
- 8 Розкрийте сутність духовної культури.
- 9 Поясніть, як впливає релігія на формування духовної культури (духовно-моральної культури) цивілізації.
- 10 Поясніть «закон непередаваності» М. Данилевського, у чому полягає його актуальність.
- 11 Поясніть внутрішню і зовнішню сторони релігії. Яку із сторін можливо досягнути розумом?
- 12 Поясніть етимологію слова «віра».
- 13 Чи можливо слова «релігія» та «віра» вживати як синоніми?

14 Назвіть основні істини релігії, чим релігія відрізняється від віри (нерелігійної)?

15 Назвіть та охарактеризуйте сходинки релігійної віри. Яка сходинка є найміцнішою і чому?

Практичні завдання

Завдання 1.1 (обговорення, відповіді необхідно зв'язати з матеріалом теми 1)

1 Уявіть собі, що Ви керуєте державою. Поставте собі різні цілі:

- благополуччя (достаток), мир, здоров'я народу;
- панування, абсолютна влада над своїм, а потім над чужими народами.

Що потрібно знати для того, щоб досягнути цих цілей?

Який закон потрібно знати перш за все, щоб ефективно управляти державою на благо свого народу або зруйнувати певні держави? До чого призводить незнання цього закону?

2 Що потрібно знати про культуру як про явище? Яку роль відіграє культура народу в управлінні?

3 Що дає знання питань, на які покликана відповідати духовна культура?

Тести для самоперевірки

Q1 Ядро розвинутої цивілізації утворює:

- V1 культура;
- V2 державна влада;
- V3 релігія.

Q2 Що не відноситься до культури:

- V1 виховання;
- V2 освіта;
- V3 наука;
- V4 релігія.

Q3 Вперше концепцію цивілізацій (культурно-історичних типів) сформулював:

- V1 М. Я. Данилевський;
- V2 Ф. М. Достоевський;
- V3 А. Тойнбі;
- V4 О. Шпенглер.

Q4 Згідно з концепцією цивілізацій ступінь розвитку суспільства визначається:

- V1 розвитком культури;
- V2 розвитком економіки;
- V3 розвитком техніки;
- V4 розвитком права і влади.

Q5 Релігія передає культуру на догматичному рівні:

- V1 культ, обряди;
- V2 традиції, звичаї;
- V3 базові цінності;
- V4 норми виховання.

Q6 Закон, який визначається так: «Передача і змішання духовного і культурного початку одного культурно-історичного типу з іншим смертельно небезпечно для відповідного суспільства» – це:

- V1 закон непередання;
- V2 закон духовно-моральної детермінації;
- V3 закон історичного розвитку.

Q7 Яка основна ознака релігії?

- V1 віра в Богонатхненність Святого Письма;
- V2 віра в ідею посмертної відплати (воздаяння);
- V3 культ;
- V4 віра в Бога, який є Причиною буття всього сущого.

Q8 У чому сенс і сутність релігії?

- V1 служити опорою державі;
- V2 займатися психотерапією;
- V3 займатися соціальною роботою;
- V4 у вихованні моральності, співчуття до людей та тварин;
- V5 у пізнанні Бога і переживанні зв'язку з Ним.

Q9 Що не відноситься до основних істин релігії:

V1 сповідання духовного, вічного, розумного, особистого Початку – Бога;

V2 наявність культу, богослужіння;

V3 визнання існування духовного світу;

V4 визнання можливості існування різних істин;

V5 визнання духовного початку в людині.

Q10 Розташуйте різні ступені віри за зростанням:

1 віра як розумова впевненість, 2 віра як довіра, 3 віра як вірність.

V1 1, 2, 3;

V2 2, 1, 3;

V3 3, 2, 1;

V4 2, 3, 1.

Q11 Вставте пропущене слово у відомий біблійний вислів: «Віра безмертва»:

V1 без істини;

V2 без справ;

V3 без кохання.

Q12 Вставте пропущені слова у відомий біблійний вислів:

«Віра ж є здійснення і впевненість у»

V1 любові і перемозі;

V2 очікуваного і невидимому;

V3 надії і майбутньому.

Тема 2. Світові релігії та духовна культура людства

План семінарського заняття

- 1 Класифікація релігій.
- 2 Основні характеристики світових релігій та їх стисле порівняння.
- 3 Регіональні релігії (індуїзм, іудаїзм, конфуціанство) та їх основні характеристики.

- 4 Вплив релігій на духовну культуру людства.
- 5 Язичництво: сутність, ознаки, види.
- 6 Сучасне ідолопоклонство. Відмінність релігії та магії.

Література [2, 6, 7, 17, 20-24, 34-35].

Питання до самоконтролю

- 1 Які релігії відносять до світових та регіональних, до монотеїстичних та політеїстичних?
- 2 Основні характеристики світових релігій (християнства, ісламу, буддизму): засновник, час заснування, територія виникнення, священні книги, Бог.
- 3 Основні характеристики регіональних релігій (іудаїзму, індуїзму, конфуціанства): засновник, час заснування, територія виникнення, священні книги, Бог.
- 4 Назвіть основні етапи розділення християнства на три гілки (конфесії).
- 5 Критерії істинності релігії. Що має бути головним у релігії?
- 6 Розкрийте сутність та ознаки язичництва, його види (форми).
- 7 У чому полягає сутність ідолопоклонства в прямому і переносному сенсі?
- 8 Що може бути ідолом для людини?
- 9 Що таке містицизм, його витоки. Чому для людини небезпечний вплив містицизму?
- 10 Що таке магія, її цілі, в чому особливість магічного світосприйняття?
- 11 У чому відмінність релігії від магії?
- 12 Чи притаманна магічна свідомість сучасній людині, в чому це полягає, у чому її шкода?
- 13 Що породило і породжує язичництво в людині і суспільстві?
- 14 Розкрийте сутність екуменізму.

Тести для самоперевірки

2.1 Світові релігії та духовна культура людства: загальні питання

Q1 До світових релігій не відносять:

- V1 іслам;
- V2 буддизм;
- V3 конфуціанство;
- V4 християнство.

Q2 Православ'я і буддизм – дві різні:

- V1 конфесії;
- V2 деномінації;
- V3 релігії.

Q3 Як називаються релігії, що сповідують єдинобожжя?

- V1 політеїстичні;
- V2 деїстичні;
- V3 монотеїстичні;
- V4 ультраконсервативні.

Q4 До авраамічної релігії не відносять:

- V1 іслам;
- V2 буддизм;
- V3 іудаїзм;
- V4 християнство.

Q5 Яка з перерахованих релігій сповідує багатобожжя?

- V1 іслам;
- V2 індуїзм;
- V3 іудаїзм;
- V4 християнство.

Q6 Яка з релігій не належить до національних (регіональних):

- V1 християнство
- V2 іудаїзм;
- V3 індуїзм;
- V4 синтоїзм;
- V5 буддизм.

Q7 Як називається ідея об'єднання різних релігій?

- V1 екуменізм;
- V2 синкретизм;
- V3 комунізм;
- V4 епікурейство.

Q8 Критерієм істинності походження релігії є:

- V1 ствердження якої-небудь людини про одкровення їй вищих сил;
- V2 детально розроблене теологами віровчення;
- V3 божественне Одкровення, що лежить в її основі;
- V4 чисельна перевага і військова міць.

Q9 Що має бути головним у релігії?

- V1 простота і логічність;
- V2 можливість Богоспілкування;
- V3 можливість відмови від навколишнього світу;
- V4 яскраві емоції.

Q10 Яке місто називають столицею трьох релігій?

- V1 Мекка;
- V2 Стамбул;
- V3 Єрусалим;
- V4 Москва.

Q11 Більшість жителів Землі сповідують:

- V1 іслам;
- V2 християнство;
- V3 буддизм;
- V4 індуїзм;
- V5 конфуціанство.

Q12 До релігій Одкровення (Богоодкровенних релігій) не відносять:

- V1 іслам;
- V3 християнство;
- V4 старозавітну єврейську релігію.

Q13 Яка етимологія (походження) слова "язичництво"?

V1 усна віра;

V2 народна віра;

V3 віра, що розуміється без перекладача;

V4 німа віра.

Q14 До видів язичництва відносять:

V1 магізм;

V2 матеріалізм;

V3 атеїзм;

V4 політеїстичні релігії;

V5 всі відповіді правильні.

Q15 Ознаками язичництва є:

V1 натуралізм;

V2 магізм;

V3 містицизм;

V4 ідолопоклонство;

V5 всі відповіді правильні.

Q16 Кого називають засновником індуїзму:

V1 Шиву і Вішну;

V2 Шуддходану;

V3 Сирвату Сіддхартху Гаутаму;

V4 Крішну;

V5 індуїзм не має засновника.

Q17 Індуїзм:

V1 являє собою віру в єдиного Бога;

V2 не являє собою єдиної релігії зі струнким віровченням, а включає безліч релігійних шляхів, що мають одне ведичне коріння, але іноді суперечать один одному;

V3 являє собою цілісну релігійну систему.

Q18 В якому столітті зародився в Індії буддизм:

V1 XIII до н.е.;

V2 VIII до н.е.;

V3 VI до н.е.;

V4 IV до н.е.;

V5 II до н.е.

Q19 Кого називають засновником буддизму:

- V1 Махавіру Вардхаману;
- V2 Шуддходану;
- V3 Сирвату Сіддхартху Гаутаму;
- V4 Крішну;
- V5 Майтрею.

Q 20 Що таке Трипітака (або Типітака)?

- V1 молитва буддистів;
- V2 три способи входження в нірвану;
- V3 назва способу жертвопринесення;
- V4 назва жіночих монастирів у буддизмі;
- V5 назва головної книги в буддизмі.

2.2 Світові релігії та духовна культура людства: християнство

Q1 Православ'я і католицизм – дві різні:

- V1 конфесії;
- V2 деномінації;
- V3 релігії.

Q2 В якій з наведених релігій є внутрішнє містичне життя, що виражається у поєднанні людини та Бога:

- V1 сунітський іслам;
- V2 православне християнство;
- V3 індуїзм;
- V4 буддизм.

Q3 Де виникло християнство:

- V1 в Індії;
- V2 в Римській імперії;
- V3 у Візантії;
- V4 в Західній Аравії;
- V5 в Монголії.

Q4 В якому столітті виникло християнство:

- V1 I ст.;

- V2 VII ст.;
- V3 IX ст.;
- V4 X ст.;
- V5 VI ст.

Q5 У якому році відбулося розділення церков на католицьку і православну:

- V1 1054 р.;
- V2 988 р.;
- V3 1000 р.;
- V4 1045 р.;
- V5 570 р.

Q6 В якому столітті стався розкол Римсько-католицької церкви, який закінчився Реформацією і виникненням протестантизму:

- V1 XVI ст.;
- V2 XI ст.;
- V3 XII ст.;
- V4 I ст.;
- V5 XX ст.

Q7 Де виник протестантизм:

- V1 в Західній Європі;
- V2 в США;
- V3 в Латинській Америці;
- V4 в Росії.

Q8 Релігійна течія, яка не має відношення до протестантизму:

- V1 англіканство;
- V2 уніатство;
- V3 лютеранство;
- V4 кальвінізм;
- V5 баптизм.

Q9 Яку з світових релігій заснував Бог? При цьому і Він усвідомлював Себе Богом, і його послідовники сповідують Його Богом:

- V1 іслам (Мухаммед);

- V2 буддизм (Будда);
- V3 християнство (Христос).

Q10 Скільки основних напрямків виділилося в християнстві?

- V1 один;
- V2 два;
- V3 три;
- V4 чотири;
- V5 п'ять.

2.3 Світові релігії та духовна культура людства: іслам

Q1 Вкажіть, хто є засновником ісламу:

- V1 Христос;
- V2 Будда;
- V3 Мухаммед;
- V4 Аллах;
- V5 Бог.

Q2 На якій території зародився іслам:

- V1 на Аравійському півострові, у районі Хіджазу;
- V2 на Близькому Сході;
- V3 в Єгипті – колиці цивілізації;
- V4 у Туреччині;
- V5 в Малій Азії.

Q3 В якому столітті виник іслам:

- V1 I ст.;
- V2 VII ст.;
- V3 IX ст.;
- V4 X ст.;
- V5 VI ст.

Q4 Вкажіть, що є «Священною книгою» ісламу:

- V1 Біблія;
- V2 Коран;
- V3 Старий Завіт;
- V4 Новий Завіт;
- V5 шаріат.

Q5 Перерахуйте найважливіші догмати ісламу:

- V1 віра в єдиного Аллаха;
- V2 віра у святість Корану;
- V3 віра в присуд долі Аллахом;
- V4 віра в майбутнє життя;
- V5 віра в ангелів Аллаха;
- V6 всі відповіді правильні.

Q6 Перерахуйте основні напрями в ісламі:

- V1 хариджіти, суніти;
- V2 суніти, шиїти;
- V3 хариджіти, даосизм.

Q7 Вкажіть, хто є Богом для того, хто сповідує іслам:

- V1 Бог;
- V2 Аллах;
- V3 Будда;
- V4 Христос;
- V5 далай-лама.

Q8 Що є релігійним центром ісламу:

- V1 мечеть;
- V2 церква;
- V3 монастир;
- V4 молитовний будинок;
- V5 такого центру немає.

Q9 В ісламі Іса (Ісус Христос) вважається:

- V1 посланником;
- V2 Боголюдиною;
- V3 пророком;
- V4 Богом.

Q10 Для ісламу не характерна віра в:

- V1 триєдність Бога;
- V2 пророків;
- V3 пекло і рай;
- V4 єдиного Бога.

Тема 3. Людина у пошуках сенсу життя

План семінарського заняття

- 1 Атеїзм і релігія про сенс життя та парі Б. Паскаля.
- 2 Природа пізнання. Сенс життя та питання буття Бога.
- 3 Як відповідає на питання «Що є істина?», «Що є сенсом життя людини?» філософія, наука, християнська релігія.
- 4 Природа добра та зла.
- 5 Сенс життя людини в різних філософських системах.
- 6 Сенс життя людини в різних релігіях.

Література [3, 12, 14, 35].

Питання до самоконтролю

- 1 У чому полягає сутність парі Б. Паскаля?
- 2 На основі чого формується світогляд людини?
- 3 Як впливає на життя людини розуміння нею власного сенсу життя (поясніть на прикладі сповідання людиною різних вір та на прикладі атеїстичного світогляду).
- 4 Поясніть сенс життя людини відповідно до християнського світогляду.
- 5 Чи можливо знайти істину у філософії? Чому?
- 6 Чи можливо знайти істину в науці? Чому?
- 7 Чи можливо знайти істину в магізмі та окультизмі? Чому?
- 8 Що заважає людині визнати існування Бога?
- 9 Поясніть природу зла та причину страждань людини.

Практичні завдання

Завдання 3.1

Обговорення: вибір світогляду та моє життя

Кожна розумна людина рано чи пізно замислюється над питаннями: як виникло життя, ким є людина, її походження, в чому полягає сенс життя людини і за якими законами вона повинна жити, чи є у життя кінець?

На ці питання, по-суті, існують два варіанти альтернативних відповідей: один – це відповіді атеїста, другий – релігійної людини (в даному випадку ми розглядаємо християнство). У таблиці 3.1 подано короткі альтернативні відповіді на поставлені питання.

Таблиця 3.1 – Вибір світогляду

Відповіді атеїста	Відповіді християнина
Світ виник з нічого, спочатку була смерть і вона дала життя	Світ створив Бог, спочатку було Життя, яке дало життя
Людина походить від мавпи, в ній немає духу, безсмертної душі	Людина – творіння Бога, людина створена за Його образом і подобою, має безсмертну душу
Життя йде за законами еволюції: джунглі, виживає найсильніший	Життя має йти за духовними законами (совість, заповіді) і цими законами воно регулюється
Гроші, влада, пристосування, споживання, успішність – цінності людини	Цінності людини – любов, життя, творчість, розвиток, відповідальність
Взяти від життя все – це його сенс. А далі – смерть, вічна смерть	Сенс життя – повернення до Бога, вічне життя з Богом

Вибір певного світогляду впливає на щастя в родині, на ставлення до себе і до інших, на все життя людини.

Зробіть свій вибір і промоделюйте своє життя, ставлення до інших і до Вас інших людей, Ваше сімейне життя і Ваш вплив на життя країни, в якій Ви живете.

Чи хотіли б Ви, щоб поруч з Вами знаходилися люди, які зробили такий же вибір? Чому?

А як Ви будете ставитися до людей, які зробили протилежний вибір?

Завдання 3.2

Виберіть уявлення про сенс життя, якого дотримуються іслам, буддизм, індуїзм, та заповніть таблицю 3.2.

Таблиця 3.2 – Вибір світогляду

Релігія	Сенс життя людини
	чітке виконання обрядового Закону, яке розуміється як поклоніння Богу
	досягнення нірвани, тобто позбавлення від бажань і страждань
	позбавлення від карми, повна втрата індивідуальності і розчинення в Абсолюті

Завдання 3.3

Виберіть уявлення про сенс життя, якого дотримуються представники різних філософських течій (гедонізм, евідемонізм, утилітаризм, прагматизм, перфекціонізм) та заповніть таблицю 3.3.

Таблиця 3.3 – Вибір світогляду

Філософська течія	Сенс життя людини
	особисте самовдосконалення
	отримання максимуму насолод
	прагнення до особистої вигоди і користі
	багатство, прагнення до володіння речами, комфортом, престижем
	бути щасливим

Тести для самоперевірки

Q1 Виберіть синонім до виразу "сенс життя":

V1 осмисленість вчинків;

V2 мета життя;

V3 планування життя;

V4 наповненість життя подіями.

Q2 Життя може мати сенс тільки з точки зору:

- V1 минулого, як сумарного досвіду осмислення життя людством;
- V2 сьогодення, так як смисли можуть змінюватися в той чи інший період життя людини і суспільства;
- V3 вічності як результату життя.

Q3 Що може мати значення для посмертної долі людини у вічності?

- V1 якість і кількість перевареної їжі;
- V2 отримані задоволення (естетичні та фізіологічні);
- V3 величина накопиченого на момент смерті майна і грошового капіталу;
- V4 досягнення в науці та мистецтві і т. п.;
- V5 емоційна і культурна розвиненість;
- V6 інше.

Q4 Що з переліченого визначає життя (долю) людини? (Під життям розуміється поведінка і духовний стан людини, як вона живе: радіє або сумує, любить земні задоволення або веде духовну брань, збирає скарби земні або небесні, готує себе до життя вічного чи ні):

- V1 особиста духовність людини;
- V2 генетична спадковість;
- V3 тип нервової системи (тип темпераменту);
- V4 загальна спадковість (генетична і духовна спадковість).

Q5 Хто визначає справжній сенс людського життя?

- V1 сама людина;
- V2 суспільство;
- V3 філософи;
- V4 Творець всесвіту.

Q6 Яке з перерахованих понять не є теорією сенсу життя?

- V1 гедонізм;
- V2 евдемонізм;
- V3 утилітаризм;
- V4 комунізм;
- V5 корпоративізм;

- V6 перфекціонізм;
- V7 гуманізм;
- V8 прагматизм.

Q7 Що значить віра в християнському значенні цього слова?

- V1 прийняття релігійних постулатів без підтвердження особистим досвідом, на віру;
- V2 довіра Богу;
- V3 довіра релігійній книзі або авторитету.

Q8 Яким чином Бог вказав Своїм творінням - людям сенс їхнього життя?

- V1 залишив самим здогадуватися про сенс їхнього існування;
- V2 спустив з Неба спеціальну книгу-інструкцію (закон);
- V3 особисто возвістив його людям;
- V4 повідомив через різних духів (ангелів і бісів).

Q9 Яка головна мета в житті християнина?

- V1 самопізнання;
- V2 спасіння душі, наближення до Бога;
- V3 збереження світу;
- V4 єднання християн.

Q10 Закінчіть фразу святителя Афанасія Великого: "Бог став людиною, щоб людина стала ..."

- V1 безгрішною;
- V2 святою;
- V3 богом.

Q11 Який спосіб подолання смерті заповідав нам Христос?

- V1 молитву;
- V2 виконання обрядів;
- V3 участь у таїнствах.

Q12 Що є джерелом зла?

- V1 добро і зло – дві рівновеликі сторони буття;
- V2 зло – неправильне використання свободи;
- V3 добро і зло борються між собою, поперемінно перемагаючи одне одне.

Q13 Що означає спасіння у християнському розумінні?

- V1 віра в існування Бога;
- V2 повне позбавлення від гріха і смерті;
- V3 дотримання необхідних обрядів і правил;
- V4 дотримання всіх заповідей.

Q14 Всім людям Бог потенційно дарує спасіння?

- V1 всім;
- V2 не всім, але визначеним до спасіння;
- V3 тільки тим, хто регулярно сповідається і причащається.

Q15 Першопричина страждань дорослої людини:

- V1 особисті пристрасті (гнів, гордість, лінь) людини;
- V2 злість інших людей;
- V3 порушення законів природи;
- V4 помста, кара Бога.

Q16 Сенс невинних страждань людини можна пояснити:

- V1 з позиції релігії, визнаючи, що Бог є Любов і існує вічне життя;
- V2 з позиції атеїзму;
- V3 з позиції науки;
- V4 з позиції філософії.

Q17 Те, що Істина є Сам Бог, стверджує:

- V1 наука;
- V2 філософія;
- V3 християнство;
- V4 містика.

Q18 Як називається світогляд, в основі якого лежить уявлення про наукове знання як про найвищу культурну цінність і достатню умову орієнтації людини у світі?

- V1 гносеофобія;
- V2 сцієнтизм;
- V3 саєнтологія.

Тема 4. Св. рівноапостольний князь Володимир і Хрещення Русі

План семінарського заняття

- 1 Характер слов'янських племен, які населяли майбутню Київську Русь.
- 2 Кн. Володимир до хрещення. Вибір віри і хрещення кн. Володимира.
- 3 Хрещення Русі.
- 4 Значення православної віри для розвитку народу і держави.

Література [1, 3, 7, 12, 17, 34].

Питання до самоконтролю

- 1 В якому році князь Володимир хрестив Русь? Які історичні та особистісні події відбувались перед хрещенням?
- 2 Чому князь Володимир вибрав саме християнство?
- 3 Як змінився характер та спосіб життя князя Володимира після хрещення?
- 4 Що дала православна віра для розвитку культури нашого народу?
- 5 Що дала православна віра для розвитку держави?

Практичні завдання

Завдання 4.1

Обговорення

Поясніть, чи був вибір князем Володимиром християнства вибором лише державного діяча, чи це був і його особистісний вибір. Доведіть власну точку зору.

Завдання 4.2

Робота з відеоматеріалом

Перегляд фільму «Хрещення» (документальний проєкт «Інтер») та письмові відповіді на питання:

- опишіть характер слов'янських племен, їх вірування до Хрещення Русі;

- портрет княгині Ольги до та після прийняття нею християнства;
- прокоментуйте розповідь про те, як князь Володимир обирав віру;
- де побували послы князя та як вони охарактеризували своє відвідування богослужіння в Софії Константинопольській;
- які події відбувались перед хрещенням князя Володимира, що стало останньою краплею в прийнятті рішення про хрещення;
- значення Хрещення Русі для держави, народу, всесвітнє значення Хрещення Русі.

Тести для самоперевірки

Q1 Першим з княжого роду на Русі прийняв(-ла) хрещення:

- V1 Княгиня Ольга;
- V2 Князь Володимир;
- V3 Князь Олег;
- V4 Князь Ярослав Мудрий.

Q2 Згідно зі Священним Переданням, на території майбутньої Київської Русі проповідував:

- V1 Апостол Петро;
- V2 Апостол Павло;
- V3 Апостол Андрій;
- V4 Апостол Пилип.

Q3 Сумнівне історичне джерело, згідно з яким християнство нібито насаджувалося «вогнем і мечем», відзначаючи, однак, що «вогонь і меч» мали місце тільки в Новгороді:

- V1 «Повість минулих (временных) літ»;
- V2 «Іоакимівський літопис»;
- V3 «Степенева книга»;
- V4 «Рогозький літописець».

Q4 Літописний звід, в якому міститься розповідь про те, як скидали в Києві ідол Перуна:

- V1 «Радзивіллівський літопис»;
- V2 «Повість минулих літ»;
- V3 «Іоакимівський літопис»;
- V4 «Літопис Авраамки».

Q5 Батько і син, перші на Русі мученики віри:

V1 свв. Маркіян і Мартирій;

V2 свв. Феодор та Іван;

V3 свв. Флор і Лавр;

V4 свв. Косма і Даміан.

Q6 В X столітті на Русі побували місіонери з різних країн, котрі переконували князя Володимира прийняти їх віру. Якою була відповідь князя:

V1 князь зробив вибір віри, тому що одному з місіонерів вдалося переконати князя в істинності своєї віри;

V2 князь вирішив послати своїх послів у різні країни, щоб на місці переконатися, хто служить Богові;

V3 князь вирішив не приймати жодну з вір.

Q7 Якими доводами обґрунтовували послы князя Володимира необхідність вибору грецької віри:

V1 греки, які сповідують православ'я, найбагатші;

V2 православна віра і богослужіння такі гарні, що послы хотіли б бачити цю божественну красу на Русі;

V3 Візантію вигідно мати як могутнього союзника;

V4 У Візантії найсправедливіші закони, варто перейняти їх.

Q8 Яке ім'я при хрещенні отримав князь Володимир:

V1 Василь;

V2 Іван;

V3 Володимир.

Q9 Які зміни відбулися з князем Володимиром після прийняття хрещення:

V1 він став прикладом доброти, милосердя і співчуття;

V2 він перестав бути добрим полководцем;

V3 він перестав цікавитися справами своєї держави.

Q10 Автор «Повісті минулих (временных) літ»:

V1 князь Володимир;

V2 Нестор Літописець;

V3 Іоаким;

V4 Аскольд і Дір.

Q11 Причини, які спонукали князя Володимира прийняти православ'я:

V1 почуття духовної незадоволеності, розчарування в язичництві;

V2 краса і мудрість проповіді візантійського філософа;

V3 державна мудрість – це розуміння об'єднуючої сили православної віри і можливості для Русі поріднитися з Візантійською імперією;

V4 всі відповіді правильні;

V5 немає правильної відповіді.

Q12 Звідки в першу чергу поширювалося християнство на Русі?

V1 з великих міст;

V2 з глухих сіл;

V3 звідусіль одночасно.

Q13 Одна з перших дій новоначалного християнина, Великого князя Володимира:

V1 запровадження Закону Божого в школах;

V2 заборона багатоженства;

V3 скасування смертної кари;

V4 будівництво монастирів.

Тема 5. Православ'я як культуротворююча релігія. Вплив православ'я на культуру Русі

План семінарського заняття

1 Вплив православ'я на розвиток освіти, літератури, мистецтва Русі.

2 Християнська мораль у творчості О. С. Пушкіна, Ф. М. Достоевського, М. В. Гоголя.

3 Біблейські сюжети, християнські мотиви (цінності) у творах великих світових та українських художників, письменників, композиторів.

4 Ідеали запорізьких козаків. Запорізька Січ та розвиток чернецтва, зв'язки січовиків із Афоном.

- 5 Православ'я у розвитку та захисті Вітчизни.
- 6 Сучасна «культура» як виклик християнському світогляду.

Література [3, 7, 12, 16, 17].

Питання до самоконтролю

- 1 Як саме релігія впливає на культуру?
- 2 Які принципові зміни відбулись у цінностях суспільства, його моралі з прийняттям Руссю християнства?
- 3 Хто саме впроваджував цінності християнства у життя суспільства та його культуру?
- 4 Як відобразились християнські цінності, мораль у народній творчості, творах художників, письменників, композиторів у різні періоди існування Русі (потім - Російської імперії).
- 5 Поясніть, який вплив здійснило християнство на ідеали запорізьких козаків.
- 6 Поясніть, чи відповідають цінності сучасного суспільства християнському ідеалу?

Практичні завдання

Обговорення відеосюжетів за творами класиків художньої літератури

Завдання 5.1

Аналіз образу Тетяни Ларіної за уривками з фінальної сцени фільму «Євгеній Онегін» з двох екранізацій – фільм-опера (СРСР, 1958 р.), (США, 1999 р.)

1 Опишіть образ Тетяни Ларіної і Євгенія Онегіна з першого і другого сюжетів.

2 В якому з двох сюжетів, на Вашу думку, відображено справжніх пушкінських Тетяну Ларіну і Євгенія Онегіна?

3 Що читається в поведінці і емоціях Тетяни в кожному сюжеті, як це співвідноситься з образом, який створив О. С. Пушкін? Де ми бачимо цнотливість і рішучість, а де інші якості?

4. Що читається в поведінці і емоціях Євгенія в кожному сюжеті, як це співвідноситься з образом, який створив О. С. Пушкін?

5. Як Ви думаєте, що хотів донести до нас О. С. Пушкін через образ Тетяни, її поведінку. Наскільки питання вірності актуальні сьогодні? У чому полягає справжня любов?

Завдання 5.2

Аналіз обраних епізодів з екранізації творів Ф. М. Достоевського про віру і невіру в Бога, безсмертя душі.

Аналіз епізодів з фільму «Брати Карамазови»:

- **сюжет 1:** зустріч у старця Зосими: «Якщо Бога немає, все дозволено».

Поясніть тезу Івана Карамазова: «Немає такого закону природи, щоб людина любила людство». Що є джерелом любові до людей і джерелом зла?

- **сюжет 2:** діалог Федора Карамазова з синами про віру і невір'я.

Що буде, якщо прибрати Бога? Чи підтвердило це життя, історія?

- **сюжет 3:** епізод у в'язниці – діалог Дмитра та Олексія Карамазових.

1 Поясніть слова Дмитра Карамазова щодо віри в Бога: «Кого ж любити без Бога»?

2 Чи істинна віра Дмитра?

3 Чим відрізняються думки і віра братів Дмитра та Івана Карамазових, адже обидва вони говорять, що «без Бога все дозволено»?

4 Чи може ідея замінити Бога?

Завдання 5.3

Аналіз обраних епізодів з екранізації творів Ф. М. Достоевського про віру і невіру в Бога, безсмертя душі.

Аналіз епізодів з фільму «Ідіот»:

- **сюжет 1:** епізод «Князь Мишкін про віру в Бога».

1 Які приклади невіри в Бога наводить князь, яке його ставлення до кожного випадку?

2 Як словами простої жінки Ф. М. Достоевський пояснює сутність християнства?

3 Чи можна вірити тільки розумом і бути по-справжньому віруючим, чи можна раціонально пояснити віру в Бога і невіру?

- сюжет 2: епізоди «Спалювання грошей», «Князь Іудейський», «Хто такі Ротшильди» (з фільму «Достоевський») про сутність, причини і наслідки лихварства.

1 Поясніть бажання Ганьки. Які пристрасті є в основі його бажань, поведінки?

2 Зв'яжіть пристрасті людини з розвитком лихварства. Як це явище (лихварство) впливає на суспільство та економіку?

Завдання 5.4

Музичний експеримент

Для прослуховування та аналізу даються декілька музичних треків. Необхідно відповісти на питання:

1 Які з музичних треків: підносять Вас; діють на Вас негативно; не впливають; не зрозумілі для Вас.

2 Які емоції і думки викликали у Вас відповідні треки:

- «Людина дощу» (Емінем);
- «Любов і розлука» (Окуджава);
- «Нам не жити один без одного»;
- «Розпрягайте, хлопці, коні»;
- «Вийду в поле з конем»;
- «Аве Марія»;
- «Молитва» (Міла Нітіч);
- «Вера вечна»;
- «Херувимська»;
- «Христос Воскрес».

Тести для самоперевірки

Q1 Як заповів себе поховати Олександр Македонський і чому:

V1 з відкритими руками, які було видно із труни, щоб усі бачили, що після смерті людина не може забрати із собою нічого;

V2 у багатому одязі і в золотій труні, щоб усі бачили його велич;

V3 у саркофазі, щоб усі могли прийти і поклонитися йому.

Q2 Творці слов'янської писемності:

V1 вчені монахи-брати Кирило та Мефодій;

V2 просвітник Месроп Маштоц;

V3 Аскольд і Дір.

Q3 Автор всесвітньо відомої ікони Святої Трійці:

V1 преподобний Андрій Рубльов;

V2 преподобний Феофан Грек;

V3 Рафаель;

V4 Мікеланджело.

Q4 В якій євангельській притчі розкривається духовний зміст історії усього людства:

V1 притча про митаря і фарисея;

V2 притча про сім'я і сіяльника;

V3 притча про блудного сина;

V4 притча про блудницю.

Q5 О. С. Пушкін в романі «Євгеній Онегін», розкриваючи образ Тетяни, хотів показати:

V1 красоту, цілісність, достоїнство та цнотливість православної жінки;

V2 страждання жінки, яка не має можливості бути із людиною, яку вона кохає;

V3 слабкість жінки, яка не може переступити через традиції та судження оточення.

Q6 Сенс розповіді А. П. Чехова «Парі»:

V1 показати справжні цінності буття людини;

V2 показати, як впливає на людину пристрасть до гри;

V3 показати, як впливає на людину пристрасть до грошей.

Q7 Які видатні українські композитори створювали музику для богослужіння (обрати неправильну відповідь):

V1 Д. С. Бортнянський;

V2 С. В. Рахманінов;

V3 М. С. Березовський;

V4 А. Л. Ведель.

Q8 Які видатні українські художники звертались до біблейської тематики:

- V1 І. Є. Рєпін;
- V2 В. Д. Полєнов;
- V3 В. М. Васнецов;
- V4 М. О. Врубєль.

Q9 Як називали себе козаки Запорізької Січі:

- V1 лицарями Божої Матері;
- V2 воїнами за свободу;
- V3 воїнами за правду.

Q10 Який видатний художник розписав Володимирський собор у Києві:

- V1 І. Є. Рєпін;
- V2 В. Д. Полєнов;
- V3 В. М. Васнецов;
- V4 М. О. Врубєль.

Питання вікторини (теми 1-5)

Релігія і культура

1 блок

- 1 Чим пояснюється відмінність культур у різних народів?
- 2 Що є основою (ядром) розвинутої цивілізації, чому?
- 3 Яка релігія є культуротворюючою для України? В яку цивілізацію входить Україна?
- 4 Хто вперше сформулював концепцію цивілізацій – її сенс?
- 5 Чим визначається ступінь розвитку цивілізації відповідно до концепції цивілізацій?
- 6 Який суспільний закон вивів М. Я. Данилевський – його сенс? Наведіть приклади дії закону з історії та сучасності.
- 7 Яка притча розкриває сутність християнської релігії?
- 8 Що відносять до зовнішньої, а що – до внутрішньої сторони релігії? Яку її сторону можливо зрозуміти, а яку – ні?
- 9 Без чого мертва віра? Чому?
- 10 Біблійне визначення віри (відповідно до Нового Завіту).

2 блок

1 Як заповідав поховати себе Олександр Македонський, чому? (розповісти про нього).

2 Хто створив слов'янську абетку і писемність? (розповісти про них).

3 Автор всесвітньо відомої ікони «Свята Трійця» (розповісти про нього і у зв'язку з чим була написана ікона).

4 В якій євангельській притчі розкривається духовний сенс історії всього людства? (пояснити).

5 У чому полягає сенс оповідання А. П. Чехова «Парі», що для нас хотів передати автор?

6 Що хотів показати О. С. Пушкін, розкриваючи образ Тетяни в «Євгенії Онєгіні», чи є поема християнською (передає християнські цінності, правила життя, які?).

7 Які видатні українські художники зверталися до біблійної тематики? (навести картини, дати життя і місце народження художників).

8 Які видатні російські та українські композитори писали твори для православних богослужінь? (роки життя і що писали, окремо російські, окремо українські).

9 Який видатний художник розписав собор св. князя Володимира в Києві? (роки життя, фрески собору).

10 Як називали себе козаки Запорізької Січі і чому (пов'язане з вірою і головним святом козаків), хто з них і коли пішов на святу гору Афон?

Світові релігії

1 Назвіть конфесії християнства, коли відбувся поділ і заснування трьох гілок християнства?

2 Яку релігію заснував Бог?

3 Критерії істинності походження релігії.

4 Що має бути головним у релігії?

5 Поясніть сенс термінології: екуменізм, монотеїзм, політеїзм, конфесія, язичництво, неоязичництво.

6 Хто є язичником?

7 Переклад слів «Біблія», «Євангеліє».

Хрещення Русі

1 Хто першим з княжого роду на Русі прийняв хрещення? (розповісти про цю людину).

2 Рік хрещення Русі.

3 Чи були на Русі православні місіонери до прийняття християнства князем Володимиром? Що це були за місіонери?

4 Хто з апостолів відповідно до Священного Передання проповідував у перше століття християнства на території майбутньої Київської Русі? (розповісти про нього).

5 З якого історичного джерела ми дізнаємося про історію хрещення Русі, його автор? (розповісти про нього).

6 З якого сумнівного історичного джерела виник міф про хрещення Русі «вогнем і мечем»?

7 Якою духовною хворобою хворів св. князь Володимир перед тим, як задумався про вибір віри для свого народу?

8 Перші на Русі мученики-християни – батько і син (до події прийняття хрещення князем) – розповісти про подію.

9 Якими доводами пояснювали послі необхідність прийняття православ'я – грецької віри?

10 Що бояри радили здійснити св. князю Володимирі для того, щоб зробити правильний вибір віри для свого народу?

11 Причини, які спонукали князя Володимира прийняти християнство.

12 Які події безпосередньо передували хрещенню св. князя Володимира, що стало «останньою краплею»?

13 В якому місті св. князь Володимир прийняв хрещення?

14 Ім'я князя Володимира у хрещенні.

15 Одна з перших дій князя як государя після прийняття хрещення – що заборонив князь?

16 Звідки (міста, села) поширювалося на Русі християнство?

17 Як змінився князь Володимир після прийняття християнства?

18 Традиційне слов'янське свято – спадок язичницької Русі.

Тема 6. Релігія і діяльність людини. Наука і релігія

План семінарського заняття

- 1 Віра і розум: основні проблеми.
- 2 Релігійно-філософські (псевдорелігійні) системи думки.
- 3 Основні постулати науки, її методи.
- 4 Достовірність наукового знання.
- 5 Віра і знання в релігії і науці. Видатні науковці про релігію.

Література [3, 5, 11, 12, 26, 31].

Питання до самоконтролю

- 1 Назвіть предмет науки і джерело наукового пізнання.
 - 2 Що більше – знання або наука, чому?
 - 3 Чи можна довести, що Бога немає? Чому?
 - 4 Яку сторону релігії можна порівнювати з наукою і чому?
- Чи існує наука, яка доводить, що основні твердження християнства помилкові?
- 5 Чи є наука і релігія суперниками? Чому?
 - 6 Чому релігія рухає науку?
 - 7 Дарвінізм – це теорія чи гіпотеза? Чому?
 - 8 Дані науки можуть підтверджувати біблійні події?
Наприклад ...
 - 9 Чи виступає християнство проти науки, проти яких наук і технологій виступає християнство?
 - 10 Наведіть існуючі аргументи віри в небуття Бога (аргументи атеїстичного світогляду).
 - 11 Наведіть основні аргументи релігійного світогляду (віри в буття Бога).

Практичні завдання

Завдання 6.1

Навести 4-5 висловів відомих особистостей (вчених) щодо Бога, віри, Біблії.

Завдання 6.2

1 Поясніть визначення термінів псевдорелігійних систем думки: теїзм, деїзм, пантеїзм.

2 Розкрийте, у чому полягають такі аргументи буття Бога: космологічний, телеологічний, онтологічний, моральний, психологічний, історичний, дослідно-релігійний та заповніть таблицю 6.1.

Таблиця 6.1 – Аргументи буття Бога

Назва	Зміст
	Існує першопричина буття і це надбуття і є Бог
	Розумність і досконалість світу свідчить про надрозумність і всесильність його Творця
	В нашому розумі є поняття про Істоту вседосконалу, значить, така Істота – Бог повинен існувати
	Бог існує, оскільки в людині існує потреба морального й духовного вдосконалення, яке має сенс, тільки якщо життя вічне
	Оскільки ідея Бога притаманна людині протягом буття людства, значить, джерело цієї ідеї належить Самому Богу

Завдання 6.3

Робота з відеоматеріалом

Перегляд відеосюжету з фільму «Перемогти страх».

Відповіді на питання:

- 1 Як святий Лука (Войно-Ясенецький) довів, що релігія і наука не суперечать одна одній?
- 2 В чому проявились віра і любов святого Луки?
- 3 Як можливо перемогти страх?

Тести для самоперевірки

Q1 Світогляд не може бути представлено:

V1 наукою;

V2 релігією;

V3 філософією.

Q2 Наука і релігія:

V1 суперечать одна одній;

V2 не помічають одна одну;

V3 відносяться до різних галузей людського досвіду;

V4 борються між собою.

Q3 Які основні постулати науки:

V1 теорія еволюції і квантова механіка;

V2 те, що світ реально існує, пізнаваний і закономірний;

V3 експеримент і досвід.

Q4 До релігійно-філософських (псевдорелігійних) систем думки не відносять:

V1 деїзм;

V2 пантеїзм;

V3 теїзм;

V4 буддизм.

Q5 Який з аргументів небуття Бога є доказовим:

V1 Бога ніхто не бачив;

V2 Біблія містить багато суперечностей;

V3 у світі існує багато зла;

V4 таких доказових аргументів не існує.

Q6 Виберіть неправильне твердження – у всіх природничих науках:

V1 віра передуює знанню (віра первинна);

V2 знання передують вірі (знання первинні);

V3 досвід підтверджує віру.

Q7 Система думки, згідно з якою Бог ототожнюється з космосом (природою, людиною), називається:

V1 космізм;

V2 пантеїзм;

V3 деїзм;

V4 теїзм.

Q8 Система думки, згідно з якою Бог створив світ, але знаходиться поза світом, непізнаваний і не втручається в життя людини, називається:

- V1 космізм;
- V2 пантеїзм;
- V3 деїзм;
- V4 теїзм.

Q9 Оберіть неправильне твердження:

- V1 абсолютно чіткий математичний закон доводить, що всесвіт створений Найбільшим Розумом;
- V2 розум тварин незаперечно свідчить про мудрого Творця;
- V3 той факт, що людина в змозі сприйняти ідею про буття Бога, є достатнім свідченням Його буття;
- V4 повага, жертовність, сила характеру, моральні підвалини, уявлення можуть народитися і з атеїзму.

Тема 7. Пізнання. Богопізнання та його джерела. Біблія як основне джерело духовної культури

План семінарського заняття

- 1 Аргументи буття та небуття Бога.
- 2 Історичні докази буття Бога.
- 3 Шляхи Богопізнання.
- 4 Природне та надприродне Одкровення.
- 5 Святий Переказ.
- 6 Біблія – Одкровення Боже. Зміст Біблії. Її Автор та автори. Історія походження книг Старого та Нового Завіту.
- 7 Літературні переваги Біблії, вплив на історію та культуру людства.

Література [3, 7, 12, 13, 17, 18].

Питання до самоконтролю

- 1 Що таке природне одкровення? В чому полягає його обмеженість?

2 Що таке Надприродне одкровення, способи його поширення?

3 Які особливі ознаки присутні у Християнському одкровенні, що дозволяють відрізнити його від людських здогадок, фантазії, інтуїції, філософських прозрінь (істинність Божественного походження Священних Книг)?

4 Що таке Священний Переказ?

5 Що входить у Священне Писання, ознаки його надприродного походження.

Тести для самоперевірки

Q1 Як перекладається слово «Біблія»?

- V1 покірність Богу;
- V2 віра в Бога;
- V3 книги;
- V4 пояснення;
- V5 блага вість.

Q2 Що означає слово «Євангеліє»?

- V1 розповідь;
- V2 блага вість;
- V3 повідомлення;
- V4 одкровення;
- V5 процвітання.

Q3 Що з перерахованого не відноситься до джерел природного Одкровення, коли Бог відкриває Себе людині через:

- V1 весь навколишній світ;
- V2 совість;
- V3 історію людства;
- V4 Своїх посланників.

Q4 Що з перерахованого не відноситься до джерел Надприродного Одкровення, коли Бог відкриває Себе людині:

- V1 через Своїх посланців – ангелів;
- V2 через Своїх посланців – пророків;
- V3 через совість;
- V4 Сам (Ісус Христос).

Q5 До способів поширення і збереження Божественного Одкровення не відносять:

- V1 Священний Переказ;
- V2 Святе Письмо;
- V3 Коран.

Q6 В повноті і досконало Божественне Одкровення приніс на землю:

- V1 Ісус Христос;
- V2 Мойсей;
- V3 Архангел Гавриїл.

Q7 Коли припинилося Божественне Одкровення людству?

- V1 після складення (затвердження канону) Біблії-Священного Писання;
- V2 після утворення Церкви як інституту;
- V3 після епохи Святих Отців;
- V4 у 787 році;
- V5 а хіба воно припинилося?

Q8 До Священного Передання не відноситься:

- V1 книги Біблії;
- V2 постанови Вселенських Соборів;
- V3 богослужбові книги, святі ікони;
- V4 Символ Віри;
- V5 приклад духовного життя святих;
- V6 літургія;
- V7 благочестиві християнські традиції.

Тема 8. Бог у християнській вірі та культурі

План семінарського заняття

1 Пошук Бога як природна якість людської душі. Поняття про Бога – Трійцю.

2 Кращі прояви людського духу в літературі, мистецтві, музиці, архітектурі в прагненні до Творця Всесвіту.

3 Особистість Ісуса Христа, її значення в історії людства.

4 Значення смерті та Воскресіння Христа. Воскресіння Христа – всесвітньо-історична подія.

Література [12, 13, 17, 18, 34].

Питання до самоконтролю

1 Які факти говорять про історичність постаті Ісуса Христа?

2 Які три чудесних дії Бога на землі, що свідчать про істину Воскресіння?

3 Сутність догмату про Святу Трійцю.

4 Сутність догмату про Ісуса Христа.

Тести для самоперевірки

Q1 Віра в християнстві розуміється як:

V1 згода (з тим, що Бог існує);

V2 повага до Бога;

V3 вірність Богові;

V4 боязнь Бога.

Q2 Як виглядає Бог?

V1 як старець;

V2 як чоловік;

V3 Бог не має образу і є позапросторовим Духом.

Q3 Продовжіть біблійну фразу: «Бог є ...»

V1 справедливість;

V2 покарання грішникам;

V3 надія;

V4 Любов;

V5 суддя.

Q4 Хто є Бог по відношенню до людини і що Він очікує від нас?

V1 могутня істота, що вимагає виконання закону;

V2 люблячий батько, який очікує відповідної любові;

V3 безособова істота, в якій повинна розчинитися людська особистість;

V4 богів багато і цілі у них різні.

Q5 В якого Бога вірять православні християни?

V1 у Бога Трійцю;

V2 кожен у свого;

V3 похилого сивочолого Чоловіка, Чий трон ґрунтується на хмарах як на тверді.

Q6 Що є причиною виникнення християнства?

V1 Біблія;

V2 Євангеліє;

V3 факт втілення Бога;

V4 Священний Переказ (Предание);

V5 догмати.

Q7 В якому місті народився Ісус Христос?

V1 Єрусалим;

V2 Кумран;

V3 Капернаум;

V4 Назарет;

V5 Віфлеєм.

Q8 Христос перекладається з грецької як:

V1 «благочестивий»;

V2 «помазаник», «месія»;

V3 «бог»;

V4 «син бога».

Q9 Скільки років було Ісусу Христу, коли Він уже міг вважати Себе Сином Божим?

V1 30;

V2 з самого народження;

V3 33;

V4 12.

Q10 За православним ученням, Ісус Христос:

V1 посередник між Богом і людьми;

V2 молодше божество;

V3 Бог;

V4 Боголюдина, що з'єднала в собі всю повноту людської особистості і божественної природи.

V5 одна з іпостасей Св. Трійці, але не рівна Богу-Батькові.

Q11 Скільки у Христі було божества і скільки людства (у відсотках)?

V1 99 % Божества і 1 % людства;

V2 50 % Божества і 50 % людства;

V3 100 % Божества і 100 % людства;

V4 1 % Божества і 99 % людства;

V5 90 % Божества і 10 % людства;

V6 10 % Божества і 90 % людства.

Q12 В якому віці Христос почав свою відкриту проповідь:

V1 з 30 років;

V2 з 33 років;

V3 з 18 років;

V4 з дитинства.

Q13 В Ісусі Христі Божественна і людська природи були з'єднані незлитно і:

V1 нероздільно;

V2 енергійно;

V3 іпостасно;

V4 духовно.

Q14 Де був Христос після смерті на Хресті?

V1 в труні;

V2 у пеклі;

V3 в Раю;

V4 на Престолі слави;

V5 всі відповіді правильні.

Q15 Святий Дух – це:

V1 Ангел Божий;

V2 Образ Божий;

V3 Бог;

V4 Символ прояву Бога у світі.

Q16 По відношенню до Бога християнин повинен відчувати:

V1 страх покарання;

V2 надію на проходження у райські обителі;
V3 почуття власної нікчемності;
V4 любов.

Q17 Чи можливе особисте спілкування з Богом?

V1 ні, навіть космонавти не зустрічали Бога;
V2 можливе для будь-якої людини;
V3 деякі святі спілкувалися з Богом;
V4 вкрай рідко.

Q18 Бог може бути в душі того:

V1 хто цього хоче;
V2 хто в Нього вірить;
V3 хто очистив свою душу покаянням і полюбив Бога;
V4 хто ставить свічки в храмі.

Q19 Навіщо знадобилося другій Особі Святої Трійці приходити на землю до людей?

V1 нагадати, що треба поклонятися тільки Богу істинному;
V2 заради порятунку людей;
V3 щоб люди почали менше грішити;
V4 нагадати про винятковість єврейського народу;
V5 повідомити, що Месію залишилося чекати недовго.

Q20 Що є головним доказом істинності християнства?

V1 стародавність Біблії;
V2 можливість особистої зустрічі з Богом;
V3 історичність християнства;
V4 монотеїзм, як справжня релігія;
V5 невідмирність християнського вчення.

Тема 9. Духовно-моральний закон: витоки, етапи, сутність, вплив на життя суспільства та історичний процес

План семінарського заняття

- 1 Закони Божі і закони людські.
- 2 Духовно-моральний закон: витоки, етапи, сутність.

- 3 Закон Мойсея. Десять заповідей.
- 4 Новий Завіт. Заповіді любові – центральна тема Євангелія.
- 5 Духовно-моральний закон: вплив на життя суспільства та історичний процес.

Література [2, 4, 8, 9, 17, 34].

Питання до самоконтролю

- 1 Моральний закон, його види і його джерело. Кому і для чого дається моральний закон?
- 2 В яких формах дав Бог людині Моральний закон?
- 3.Що таке совість, її функції.
- 4 Яким може бути стан совісті у людини? Як виховати або пробудити совість?
- 5 Чому совісті, як морального закону, було недостатньо, і знадобився писаний моральний закон?
- 6 Поясніть суть морального Закону Старого Завіту (10 заповідей та їх сутність).
- 7 Поясніть суть морального Закону Нового Завіту.
- 8 Наведіть приклади дії морального закону, його впливу на долі людини, народів, міст та цивілізацій.
- 9 Який закон називають царським? Чому люди не приймають його?

Практичні завдання

Завдання 9.1

За даними таблиць 9.1, 9.2 необхідно підібрати прислів'я відповідно до десяти заповідей.

Таблиця 9.1 – Десять заповідей: синодальний текст та переклад українською мовою

Синодальний текст	Переклад
1	2
1 Я Господь, Бог твій: да не будет у тебя других богов, кроме Меня	1 Я є Господь Бог твій, нехай не буде у тебе інших богів, крім Мене

Продовження таблиці 9.1

1	2
<p>2 Не сотвори себе кумира (идола) и никакого изображения того, что на небе вверху, и что на земле внизу, и что в воде ниже земли. Не поклоняйся им и не служи им</p>	<p>2 Не роби собі кумира і всякої подоби з того, що на небі вгорі, або на землі внизу, і що у воді під землею: не поклоняйся їм і не служи їм</p>
<p>3 Не произноси имени Господа, Бога твоего напрасно</p>	<p>3 Не згадує імені Господа Бога твого даремно</p>
<p>4 Помни день субботний, чтобы святить его (т.е. проводить его свято): Шесть дней работай, и делай всякие дела твои; а день седьмой — суббота Господу Богу твоему: не делай в оный никакого дела ни ты, ни сын твой, ни дочь твоя... Ибо в шесть дней создал Господь небо и землю, море и все, что в них; а в день седьмой почил. Посему благословил Господь день субботний и освятил его»</p>	<p>4 Пам'ятай день суботній, щоб святити його! Шість днів працюй і роби всю працю свою, а день сьомий субота для Господа Бога твого: не роби жодної праці ти й син твій, та дочка твоя, раб твій та невільниця твоя, і худоба твоя, і прихोцько твій, що в брамах твоїх. Бо шість днів творив Господь небо та землю, море та все, що в них, а дня сьомого спочив, тому поблагословив Господь день суботній і освятив його</p>
<p>5 Почитай отца твоего и мать твою, да благо тебе будет, и чтобы продлились дни твои на земле</p>	<p>5 Шануй батька твого і матір твою, і добре тобі буде, і довго житимеш на землі</p>
<p>6 Не убивай</p>	<p>6 Не вбивай</p>
<p>7 Не прелюбодействуй</p>	<p>7 Не чини перелюбу</p>
<p>8 Не кради</p>	<p>8 Не кради</p>
<p>9 Не произноси ложного свидетельства на ближнего твоего</p>	<p>9 Не свідчи неправдиво проти ближнього твого</p>
<p>10 «Не желай дома ближнего твоего; не желай жены ближнего твоего, ни села его,</p>	<p>10 Не жадай дому ближнього твого, не жадай жони ближнього твого, ані раба</p>

Продовження таблиці 9.1

1	2
ни раба его ... ничего, что у ближнего твоего»	його, ані рабині його, ані вола його, ані осла його, ані всякої худоби його, ані всього, що у ближнього твого

Таблиця 9.2 – Прислів'я як алегоричне вираження християнських заповідей

Заповіді	Прислів'я
1	2
	Хто шанує своїх батьків, того і діти будуть почитати. Мати – святиня, з нею не сперечаються. Хто батьків шанує, той навіки не вмирає. Немає батьків – немає покровителів. На світі все знайдеш, крім батька і матері. Хто свою матір поважає, той і чужу не образить
	Хто гнів свій долає, той міцний буває. І муху вбити, так руки умити. Хто людям зла бажає, той хвороби на себе накликає. Кам'яному серцю здоровим не бути
	Де любов, там і світло. Люблячих і Бог любить. Чоловік і дружина – одна справа, один дух, одне тіло. Вірна любов ні у вогні не горить, ні у воді не тоне. У кого немає дружини, у того немає близької людини. Кохання не знає помсти, а дружба – лестощів. Сварлива дружина – в будинку пожежа
	Помірність – мати здоров'я. Хто вино любить, той себе губить. Курці – самі собі могильники. Солодко їсти і пити – собі шкодити. Багатством до раю не вийдеш
	Жити – Богові служити. Від Бога відмовитися – до сатани пристати. Хто і в щасті, і в горі про Бога пам'ятає, того жодна біда не зломить. Всяк про себе, а Господь про всіх. З Богом підеш – до блага дійдеш. Людина ходить, Бог водить

Продовження таблиці 9.2

1	2
	Зароблений сухар краденого пирога дорожче. Вкрадеш піщинку – заплатиш полтинку. Скільки злодієві ні красти, батога не минути. На злодієві шапка горить. Краще віддавати, ніж брати. Будь бідний, та чесний
	Раз збрехав, а на століття брехуном став. Хто не бреше, той спокійно живе. Брехунові і в правді не вірять. Лихо буде тому, хто неправду робить кому. Де немає правди, там і добра немає
	Хто чужого бажає, скоро своє втратить. Злий плаче від заздрості, а добрий від радості. В чужих руках пиріг великий, а як нам дістанеться, малий здасться. На чужий коровай рота не роззявляй. Любить кричати горобець, що його солов'ї затерли, а сам від заздрості цвірінькати розучився. Заздрісний зліше вовка голодного
	Богу молись, а сам працюю. Не хлібом живі, молитвою. Живи – не тужи, добрими справами Богу служи. Праця годує, а лінь псує. Без праці і відпочинок не солодкий. Без діла жити – тільки небо коптити
	Хто Бога всує закликає, всує свій вік проживає. Слово не горобець, вилетить – не впіймаєш. Від того, хто лихословить, здоров'я йде. Думай двічі, говори раз. Язик до добра не доведе. Язик мій – ворог мій

Завдання 9.2

За даними таблиць 9.3, 9.4 необхідно підібрати прислів'я відповідно до євангельських висловів.

Таблиця 9.3 – Євангельські вислови: синодальний текст та переклад українською мовою

Синодальний текст	Переклад
1	2
Нет больше той любви, аще кто положит душу свою за други своя (Иоан.15:13)	Ніхто більшої любови не має над ту, як хто свою душу поклав би за друзів своїх

Продовження таблиці 9.3

1	2
Не судите по наружности, но судите судом праведным (Иоан.7:24)	Не судіть за обличчям, але суд справедливий чиніть!
Ни хлебом единым будет жить человек, но всяким словом, исходящим из уст Божиих (Матф. 4:4)	Не хлібом самим буде жити людина, але кожним словом, що походить із уст Божих
Не судите и не судимы будете, ибо каким судом судите, таким будете судимы» (Матф. 7:1-2)	Не судіть, щоб і вас не судили; бо яким судом судити будете, таким же осудять і вас, і якою мірою будете міряти, такою відміряють вам
«Ибо нет ничего сокровенного, что не открылось бы, и тайного, что не было бы узнано» (Матф. 10:26)	Немає нічого захищеного, що воно не відкриється, ані потаємного, що не виявиться

Таблиця 9.4 – Прислів'я як відображення християнських заповідей і євангельських висловів (оригінал та переклад українською мовою) <https://portalrasvitie.ru/29774/29777.html>

Оригінальний текст	Переклад
1	2
Без рассуждения не твори осуждения. В мыслях неправых не жди советов здравых	Без міркування не твори засудження. В думках неправих не чекай рад здорових
Не хлебом живы, молитвою	Не хлібом живі, молитвою
Сам погибай, а друга выручай. Друзья познаются в беде. Товарищ за товарища в огонь бросится	Сам гинь, а друга виручай. Друзі пізнаються в біді. Товариш за товариша в вогонь кинеться

Продовження таблиці 9.4

1	2
Не все, что серо, волк. Не все то золото, что блестит. С виду – малина, а раскусишь – мякина	Не все, що сіре, вовк. Не все те золото, що блищить. На вигляд – малина, а розкусиш – полова
Шила в мешке не утаишь. Все тайное становится явным	Шила в мішку не сховаєш. Все таємне стає явним

Завдання 9.3

Необхідно проаналізувати дію духовно-морального закону, яку відображено у прислів'ях (таблиця 9.5).

Таблиця 9.5 – Прислів'я як відображення дії духовно-морального закону (оригінал та переклад українською мовою)

Оригінальний текст	Переклад
Каков корень, таков и отпрыск	Який корінь, такий і син
Каковы гости, таков и пир	Які гості, такий і бенкет
Каковы сами, таковы и сани	Які самі, такі й сани
Коготок увяз – всей птичке пропасть	Кігтик загруз – всій пташці пропасти
Кто не ходит, тот и не падает	Хто не ходить, той і не падає
Посеешь ветер, пожнеш бурю	Посієш вітер, пожнеш бурю
Что посеешь, то и пожнеш	Що посієш, те й пожнеш
Кем хвалился, на том и провалился	Ким хвалився, на тому і провалився
Бедность учит, а счастье портит	Бідність вчить, а щастя псує
Как вор ни ворует, а тюрьмы не минует	Як злодій ні краде, а тюрми не мине
Любишь кататься, люби и саночки возить	Любиш кататися, люби і санчата возити

Завдання 9.4

Робота з відеоматеріалом

За результатами перегляду фільму «Загибель імперії – Візантійський урок» необхідно письмово відповісти на питання:

- як спочатку розвивалась Візантія, її віра, територія, час існування імперії, народи, які входили до її складу;
- назвіть складові кризи імперії;
- причини загибелі імперії, головна з них;
- символи фільму та їх сенс;
- сенс фільму і його актуальність для нас.

Тести для самоперевірки

Q1 Відповідно до теологічної концепції мораль (рос. – нравственность) має походження:

V1 природне;

V2 надприродне (сверхъестественное);

V3 як природне, так і надприродне (сверхъестественное).

Q2 Духовно-моральний закон:

V1 був даний людству Богом;

V2 був даний людству Богом та скорегований людьми;

V3 його створили самі люди.

Q3 Мета духовно-морального закону:

V1 навчити людину бути щасливою;

V2 навчити людину жити в суспільстві;

V3 навчити людину відрізнити добро від зла, зростати в любові, наближуватись до Бога.

Q4 Слово «криза» перекладається з давньогрецької як:

V1 застій;

V2 суд, вирок;

V3 стагнація;

V4 межа.

Q5 Совість – це:

V1 інстинкт;

- V2 самооцінка;
- V3 здатність людської душі;
- V4 самоконтроль.

Q6 В яких видах був даний духовно-моральний закон людству:

- V1 у вигляді райських заповідей;
- V2 у вигляді совісті;
- V3 у вигляді заповідей Старого Завіту;
- V4 у вигляді заповідей Нового Завіту;
- V5 всі відповіді правильні.

Q7 Старозавітне Законодавство було дано:

- V1 усьому людству;
- V2 єврейському народу;
- V3 еллінам;
- V4 китайському народу.

Q8 Що таке декалог?

- V1 назва біблійного міста;
- V2 інша назва Біблії;
- V3 назва десяти заповідей християнства;
- V4 назва зводу юридичних норм християн;
- V5 немає правильної відповіді.

Q9 Скільки сторінок на скрижалях зайняв Декалог (десять Заповідей)?

- V1 1;
- V2 2;
- V3 3;
- V4 4.

Q10 Що таке Закон Мойсея в загальному сенсі?

- V1 Книга Второзаконня;
- V2 всі книги Старого Завіту;
- V3 перші три книги Старого Завіту;
- V4 перші п'ять книг Старого Завіту.

Q11 Як називається ядро (неминуща частина) Мойсеєва Закону?

- V1 Закон Святості;
- V2 Закон вірності;
- V3 Закон Любові;
- V4 Закон честі;
- V5 Десятислів'я (Декалог).

Q12 Для чого потрібно знати основні заповіді і розуміти їх сенс?

- V1 для загального розвитку;
- V2 для їх виконання;
- V3 для тренування пам'яті;
- V4 для знання історії людства;
- V5 для того, щоб стати інтелегентною людиною.

Q13 Навіщо виконувати заповіді?

- V1 це запорака гармонічного розвитку суспільства;
- V2 це традиція наших предків;
- V3 для вираження вірності і любові до Бога;
- V4 тому, що це догмат.

Q14 Як виразити одним словом весь зміст Закону Старого Завіту?

- V1 справедливість;
- V2 світ;
- V3 любов;
- V4 рівність;
- V5 благоденство.

Q15 Яка заповідь Мойсея відкриває секрет довголіття?

- V1 перша;
- V2 третя;
- V3 п'ята;
- V4 сьома;
- V5 дев'ята.

Q16 Які заповіді дано в Старому Завіті?

- V1 око за око;
- V2 рану за рану;
- V3 зуб за зуб;

V4 руку за руку;
V5 ногу за ногу.

Q17 Яку заповідь Декалогу порушують екстрасенси, чаклуни тощо?

V1 Я є Господь Бог твій, і немає інших богів, крім Мене;
V2 Не сотвори собі кумира і ніякого зображення...;
V3 Не свідчи неправдиво;
V4 Не вкради.

Q18 Так званий «цивільний (рос. – гражданский) брак»:

V1 не є порушенням будь-якої заповіді;
V2 є порушенням п'ятої заповіді;
V3 є порушенням сьомої заповіді;
V4 є порушенням дев'ятої заповіді.

Q19 Прояв неповаги до старших за віком:

V1 не є порушенням будь-якої заповіді;
V2 є порушенням п'ятої заповіді;
V3 є порушенням сьомої заповіді;
V4 є порушенням дев'ятої заповіді.

Q20 Яку заповідь Старого Завіту називають «мостом» (переходом) до Нового Завіту:

V1 Не сотвори собі кумира і ніякого зображення...;
V2 Не свідчи неправдиво;
V3 Не вкради;
V4 Не пожадай нічого чужого....

Q21 Як звучить 6-та з 10 заповідей?

V1 Не сотвори собі кумира і ніякого зображення; не поклоняйся їм і не служи їм;
V2 Не убий;
V3 Не пожадай нічого чужого....

Q22 Яка з 10 Заповідей Мойсея забороняє плітки?

V1 друга;
V2 сьома;
V3 дев'ята.

Q23 Чому содомія (гомосексуалізм) є гріхом?

- V1 тому, що це збочення людської природи;
- V2 тому, що це думка громадськості;
- V3 тому, що так заповідано Богом;
- V4 тому, що це думка священноначалія.

Q24 До заповідей Мойсея не відноситься така:

- V1 «Не кради»;
- V2 «Так не буде в тебе інших богів перед лицем Моїм»;
- V3 «Не чини перелюбу»;
- V4 «Прощай ворогів своїх».

Q25 Моральним ідеалом у православ'ї є:

- V1 апостоли;
- V2 мученики;
- V3 патріарх;
- V4 Христос.

Q26 Новозавітне законодавство було дано:

- V1 усьому людству;
- V2 єврейському народу;
- V3 еллінам;
- V4 китайському народу.

Q27 Який закон називається Царським:

- V1 золоте правило моралі;
- V2 десять заповідей;
- V3 Новий Завіт;
- V4 законодавство, створене царем Соломоном.

Q28 Як звучить Царський закон:

- V1 «Стався до людей так, як хочеш, щоб ставилися до тебе»;
- V2 «Полюби Господа Бога твого всім серцем твоїм і усією душею твоєю і всім розумінням твоїм... Полюби ближнього твого, як самого себе»;
- V3 «Я є Господь Бог твій, і немає інших богів, крім Мене».

Q29 Що визначає дія духовно-морального закону:

- V1 хід історичного розвитку;

- V2 дію «законів» природи;
- V3 хід соціально-економічного розвитку країни;
- V4 розвиток цивілізацій та країн;
- V5 усі відповіді правильні.

Q30 Які видатні особистості створювали моральні закони життя своїх народів:

- V1 Ману;
- V2 Конфуцій;
- V3 Хамураппі;
- V4 Платон;
- V5 Магомет;
- V6 усі відповіді правильні.

Тема 10. Духовно-моральна природа людини. Християнська антропологія людини

План семінарського заняття

- 1 Духовно-моральна природа людини: особливості створення людини, образ та подібність Бога у людині.
- 2 Призначення людини.
- 3 Гріх. Гріхопадіння.
- 4 Дух, душа, тіло: потреби, ієрархія, взаємозв'язок до та після гріхопадіння.
- 5 Елементи душі і їх взаємозв'язок. Сили душі. Властивості і здібності душі.
- 6 Совість – голос Божий у житті людини.
- 7 Людська воля (свобода волі).
- 8 «Зовнішня» і «внутрішня» людина.

Література [2, 3, 8, 10, 17, 34].

Питання до самоконтролю

- 1 У чому полягає призначення людини?
- 2 У чому полягає сутність гріхопадіння людини і які його наслідки?

- 3 Трискладова теорія природи людини.
- 4 Перерахуйте властивості і потреби: тіла, душі, духу людини.
- 5 Чи може людина жити повноцінним життям, якщо вона задовольняє лише потреби тіла?
- 6 Чи може людина жити повноцінним життям, якщо вона задовольняє лише потреби тіла і душі?

Практичні завдання

Завдання 10.1

Продовжіть речення:

- а) «При відносинах людини з іншими людьми має місце закон взаємного впливу – ...»;
- б) «Оскільки між душами людськими існує тісний внутрішній зв'язок, має місце закон взаємного наслідування – ...» .

Завдання 10.2

Проаналізуйте таблицю 10.1, де наведені рівні прояву сил людини, та віднайдіть види прояву сил людини, що їм відповідають.

Таблиця 10.1 – Трискладова теорія людини (несистематизована)

Сила людини	Рівні прояву сил		Вид прояву сил	
1	2		3	
Розумова сила	1	На рівні духу	1	Почуття віри в Бога, почуття надії на Бога і почуття любові до Бога
	2	На рівні душі	2	Пам'ять (сховище сприйнятих від почуттів вражень, сукупність наших минулих думок); уява (оператор у сховищі пам'яті, який комбінує різні враження і думки для певних цілей)
	3	На рівні тіла	3	Воля (земні бажання і прагнення людини)

Продовження таблиці 10.1

1	2		3	
Сила бажання	4	На рівні духу	4	Звичайні людські «інтелігентські» прояви – тяга до мистецтва, любов до родичів, любов до Батьківщини, віра у свою справу, любов до себе і т. д.
	5	На рівні душі	5	Розсудок (здатність бачити залежність явищ чуттєвого світу, яка набувається людиною із досвідом життя)
	6	На рівні тіла	6	П'ять почуттів сприйняття світу (зір, слух, смак, нюх, дотик)
Сила почуття	7	На рівні духу	7	Розум (дарована Богом природна здатність людини розуміти зміст речей, суть творіння)
	8	На рівні душі	8	Совість (всіяний Богом у людину небесний закон, якому здоровий дух бажає підкоритися)
	9	На рівні тіла	9	Тілесні потреби (земні бажання і прагнення людини)

Правильно розставте в таблиці 10.2 номери видів прояву сил людини за їх відповідністю рівням прояву сил людини.

Таблиця 10.2 – Відповідність видів прояву сил людини їх рівням

Рівень прояву сил людини	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Види прояву сил людини									

Завдання 10.3

Робота з відеоматеріалом

Перегляд фільму «Початок» (45 хв) та письмова відповідь на питання:

- з яких частин складається душа;
- що таке ефект айсберга;
- чим хворіють частини душі, яке із захворювань найстрашніше;
- як рухається гнів і де його можна перехопити;

- як відбувається процес народження помилкової дії людини (гріха), де його краще зупинити (гріх у перекладі з грецької означає «промах», «помилка»)?

Що стало для Вас новим, що допоможе в житті?

Завдання 10.4

За даними таблиць 10.3, 10.4 необхідно підібрати прислів'я відповідно до його сенсу, пояснити та усвідомити первинний сенс і походження прислів'я. Що стало для Вас новим, що допоможе в житті?

Таблиця 10.3 – Прислів'я: оригінал та переклад українською мовою

Оригінальний текст	Переклад
Да, это тайна за семью печатями	Так, це таємниця за сімома печатками
Что посеешь, то и пожнёшь	Що посієш, те й пожнеш
Назначили меня козлом отпущения	Призначили мене козлом відпущення
Не рой другому яму – сам в неё попадёшь!	Не рий іншому яму – сам в неї потрапиш!
Прикрылся фиговым листком?	Прикрився фіговим листком?
Внеси свою лепту!	Внеси свою лепту!
Пойми, ты зарываешь свой талант в землю!	Зрозумій, ти зариваєш свій талант в землю!
Не мечи бисер перед свиньями	Не треба сипати бісер перед свинями
Я работаю в поте лица!	Я працюю в поті чола!
Моё мнение осталось гласом вопиющего в пустыне	Моя думка залишилася гласом волаючого в пустелі
Я умываю руки!	Я умиваю руки!
О, блудный сын вернулся!	О, блудний син повернувся!
Повинную голову и меч не сечет	Повинної голови й меч не бере
Все мы не без греха	Всі ми не без гріха
Да здесь настоящее вавилонское столпотворение!	Так тут справжнє вавилонське стовпотворіння!
От худого семени не жди доброго племени	Від худого насіння не чекай доброго племені
Это просто манна небесная!	Це просто манна небесна!

Таблиця 10.4 – Прислів'я, що мають біблійне походження, та їх сенс

Прислів'я	Сенс прислів'я	Біблійне походження
1	2	3
	Так говорить про себе людина, на яку звалили всю провину за будь-яку невдачу	Вираз, який сходить до Біблії. Згідно із староеврейським обрядом, в день відпущення гріхів первосвященик клав руки на голову козла і тим самим покладав на нього гріхи всього народу ізраїльського. Потім козла відводили до Іудейської пустелі і відпускали, щоб він назавжди забрав на себе гріхи євреїв
	У переносному сенсі таким чином застерігають від відкриття високих істин непосвяченим, нездатним їх зрозуміти, але здатним профанувати щось святе, висміяти його	У Нагірній проповіді Ісус Христос говорить: «Не давайте святого псам, і не розсипайте перел своїх перед свиньми, щоб вони не потоптали їх ногами своїми й, обернувшись, щоб не розшматували й вас» (Мв. 7: 6). Під «бісером» в Стародавній Русі розуміли перли – дуже цінний товар
	Так кажуть про «красиве» прикриття непорядних справ	Вираз сходить до старозавітної розповіді про Адама і Єву, які після гріхопадіння пізнали сором і оточили себе листям смоковниці (фігового дерева): «Тоді відкрилися їм обом очі, й вони пізнали, що вони нагі; тим то позшивали смоківне листя і поробили собі пояси» (Буття, 3: 7)

Продовження таблиці 10.4

1	2	3
	<p>Так кажуть про щось, недоступне розумінню більшості, або те, що ретельно охороняється</p>	<p>Вираз сходиться до біблійного обороту «книга за сімома печатками» - символу таємного знання, недоступного непосвяченим, поки з неї не зняті сім печаток, з новозавітної книги «Одкровення (Апокаліпсис)» апостола і євангеліста Іоанна Богослова</p>
	<p>Таким чином людину закликають відмовитися від підступного наміру зробити знайомому якусь капость</p>	<p>Вираз можна зустріти в книзі Притч Соломонових (26:27): «Хто яму копає, той в неї впаде, а хто котить каміння, на нього воно повертається». Переформулюється з золотим моральним правилом, яке описане в Євангелії (Мв:7:12): «Тож усе, чого тільки бажаєте, щоб чинили вам люди, те саме чиніть їм і ви». «Итак во всем, как хотите, чтобы с вами поступали люди, так поступайте и вы с ними»</p>
	<p>Таким чином людину закликають замислитись про наслідки власних (негативних) дій</p>	<p>Практично пряма цитата з шостого розділу послання до Галатів апостола Павла: «Не обманюйтеся, - Бог осміяний бути не може. Бо що тільки людина посіє, те саме й пожне!» «Не обманювайтесь: Бог поругаем не бывает. Что посеет человек, то и пожнет» (Гал. 6:7) Також є одним з варіантів золотого правила моральності</p>
	<p>Так кажуть людині, яка має будь-які видатні здібності, дані їй</p>	<p>Приказка відсилає нас до притчі про таланти з Євангелія від Матвія, яка розказана Спасителем, де багатий господар,</p>

Продовження таблиці 10.4

1	2	3
	<p>Богом, які вона використовує нерозумно або відмовляється використовувати зовсім</p>	<p>вирушаючи в чужу країну, наділив трьох своїх слуг величезною кількістю грошей (талант – міра золота в 44,8 кг), щоб до його повернення вони принесли йому прибуток. Один отримав п'ять талантів, інший два, а третій один. Перші двоє принесли господарю прибуток, а останній закопав свій талант у землю і зміг лише повернути взятє, за що піддався покаранню від свого господаря, котрий втратив вигоду</p>
	<p>Якщо здорові думки і застереження людини її близькі вперто не хочуть слухати, то вона говорить про це приблизно так</p>	<p>Ця приказка, що має коріння в пророцтві Ісаї і Євангелії від Іоанна. Пророки, які пророкували швидко пришествия Спасителя, закликали євреїв готуватися до цього дня: стежити за своїм життям і виправляти його, стаючи благочестивими, уважно ставитися до євангельської проповіді. Але євреї не почули цих закликів і розіп'яли Господа</p>
	<p>Так людину закликають вкласти частину своєї праці, умінь або грошей в створення чогось великого, важливого і доброго</p>	<p>Відома біблійна розповідь про дві лепти бідної вдови, які вона пожертвувала на діяльність Єрусалимського храму. Лепта - одна із найдрібніших монет того часу в Римській імперії. Дві лепти - були єдиними грошима вдови, пожертвувавши які, вона залишилася голодною до самого вечора. Тому її жертва виявилася найбільшою з усіх, адже інші жертвували тільки від надлишку, віддаючи малу частину наявного</p>

Продовження таблиці 10.4

1	2	3
	<p>Тепер частина цієї фрази з книги Буття позначає тяжкість роботи, яку доводиться виконувати людині</p>	<p>«У поті свого лица ти їстимеш хліб, аж поки не вернешся в землю, бо з неї ти взятий. Бо ти порошок, і до пороху вернешся», - було сказано Богом праотцеві Адаму перед вигнанням із раю. (Буття 3:19) «В поте лица твоего будешь есть хлеб, доколе не возвратишься в землю, из которой ты взят, ибо прах ты и в прах возвратишься»</p>
	<p>Сьогодні так зустрічають людину, яку давно не бачили або про яку довгий час не мали жодних відомостей</p>	<p>Вираз відсилає нас до євангельської притчі про блудного сина, яка розповідає про те, як один із синів, зажадавши свою частку спадщини, пішов з рідної домівки і став вести безпутний спосіб життя, поки не розтратив весь спадок і не став терпіти нужду і приниження. Повернувшись з каяттям до батька, був ним з радістю пробачений</p>
	<p>Ця істина актуальна і для людських відносин, в яких краще уникати знайомств і спілкування з поганими людьми, які можуть заподіяти людині багато бід або захопити її злими справами</p>	<p>В Євангелії від Матвія Господь промовляє до учнів: «Будь-яке дерево добре родить добрі плоди, а погане дерево приносить і плоди лихі»</p>

Продовження таблиці 10.4

1	2	3
	<p>З такими словами людина самоусувається від того, що відбувається, повідомляє, що вона не братиме участі в підприємстві, яке їй не до вподоби</p>	<p>Згідно з Євангелієм, вислів належить прокуратору Іудеї Понтію Пілату, який скоїв перед єврейськими старійшинами прийняте у них ритуальне обмивання, так як був не згоден зі стратою Христа: «Пілат, побачивши, що нічого не вдіє, ... взяв води і вмив руки перед народом, і сказав: я невинний у крові Його!»</p>
	<p>Вираз апелює до християнської моралі, яка закликає прощати того, хто кається за скоєне</p>	<p>Прообраз виразу можна зустріти в книзі Притч Соломонових: «Хто ховає провини свої, той не знає успіху, а хто признається та кидає їх, той буде помилуваний» (Пр 28:31). «Скрывающий свои преступления не будет иметь успеха; а кто сознается и оставляет их, тот будет помилован»</p>
	<p>Так кажуть, якщо спостерігають серйозну плутанину, безладдя</p>	<p>У книзі Буття розповідається про спробу людей побудувати в місті Вавилоні вежу (стовп) до небес, щоб здійснити свої честолюбні плани і обезсмертити себе в очах нащадків. Бог покарав згорділих людей і, змішавши їхні мови так, що вони перестали розуміти один одного, розсіяв їх по всій землі</p>
	<p>Сьогодні так говорять про несподівану удачу або якщо отримують несподівану велику матеріальну нагороду</p>	<p>У біблійній книзі Виходу є розповідь про те, як Господь, під час поневіряння єврейського народу в пустелі, щодня посилав йому в їжу чудову крупу з неба (манну), яка не тільки була досить ситна, але і мала чудовий смак</p>

Продовження таблиці 10.4

1	2	3
	Так люди часто виправдовують слабкості свого характеру і зроблені через це проступки або якщо хочуть виправдати вчинок якоїсь людини	Вираз сходить до книги Екклезіаста: «Немає людини праведної на землі, що робила б добро й не грішила». Також Спаситель, захищаючи блудницю від розправи, говорив бажаючим побити її камінням: «Хто з вас без гріха, нехай першим кине в неї камінь» (Ін. 8:7)

Тести для самоперевірки

Q1 Адам і Єва були вигнані з раю за те, що:

V1 з'їли магічний плід;

V2 пізнали добро і зло;

V3 намагалися сховатися від Бога;

V4 порушили заповідь Божу і не покаялися;

V5 вчинили плотський гріх.

Q2 Чому Бог після гріхопадіння людини не відкритий для всіх людей?

V1 тому, що Бог поважає свободу тих, хто не бажає Його бачити;

V2 тому, що ми почали жити в фізичному світі, а Бог перебуває в духовному;

V3 тому, що наші очі втратили здатність споглядати Бога.

Q3 Як можна довести свою віру?

V1 її ніяк не можна довести;

V2 жити так, щоб саме наше життя стало доказом;

V3 знищити всі інші віри;

V4 дати подивитися лекцію професора О. І. Осипова.

Q4 Для православного християнина релігія – це мета чи засіб?

V1 мета;

V2 засіб;

V3 ні те, ні інше, просто хобі.

Q5 Гріх, за визначенням VI Вселенського Собору, – це:

V1 порушення 10 заповідей;

V2 заборонене Богом задоволення;

V3 хвороба душі;

V4 порушення догматів .

Q6 Хто не має гріхів (безгрішний):

V1 деякі священики;

V2 Святійший Патріарх;

V3 Ісус Христос;

V4 Ісус Христос та святі.

Q7 На думку святих отців, перший гріх і мати всіх гріхів – це:

V1 обжерливість;

V2 пияцтво;

V3 грошолобство;

V4 гордість;

V5 засудження.

Q8 Тіло для християн:

V1 храм Божий;

V2 темниця душі;

V3 те, що потрібно вгамовувати;

V4 об'єкт для аскетичних подвигів;

V5 вмістилище душі.

Q9 Як православний християнин повинен ставитися до матеріальних цінностей?

V1 неупереджено (беспристрастно);

V2 нехтувати ними;

V3 вважати їх благословенням Божим;

V4 як до випадкової знахідки, від якої треба швидше позбутися.

Q10 Наука про людину називається:

V1 еклезіологія;

V2 сотеріологія;

V3 антропологія;
V4 біологія.

Q11 Якою стала ієрархія людських потреб після гріхопадіння?

V1 дух керує душею, а душа – тілом;
V2 тіло керує душею, а душа – духом;
V3 душа керує тілом і духом.

Q12 Центральна ідея християнської антропології:

V1 вчення про образ Божий в людині;
V2 вчення про прогрес людства;
V3 вчення про самовдосконалення;
V4 вчення про розвиток душі і тіла у смертності.

Q13 Духовне життя православного християнина складається з двох головних складових. Виберіть їх:

V1 боротьба з пристрастями, набування чеснот;
V2 роздуми, боротьба з гордістю;
V3 розвиток душі і тіла.

Q14 У чому полягав первородний гріх Адама і Єви?

V1 в інтимній близькості;
V2 пізнанні добра і зла;
V3 порушенні Заповіді Бога і небажанні покаятися;
V4 цікавості.

Q15 Який гріх не може бути прощений Богом?

V1 первородний;
V2 гордість;
V3 вбивство;
V4 невір'я;
V5 нерозкаяний.

Q16 Є вбивство на війні гріхом?

V1 так, є, і християнин не повинен брати в руки зброї;
V2 ні, не є: війна є війна, тут інші правила;
V3 не є, якщо військові дії благословенні Церквою, а в іншому випадку – є;

V4 так, є, але християнин, тим не менш, покликаний захищати свою Батьківщину зі зброєю в руках.

Q17 Що можна вважати досконалим покаанням в християнському розумінні цього поняття?

V1 визнання себе грішником;

V2 жаль про вчинений гріх;

V3 муки совісті;

V4 зміна способу життя;

V5 перерахування гріхів священиком у храмі.

Q18 Про що говорить наявність у людини будь-якого з семи смертних гріхів?

V1 про приреченість людини, полоненої ними, на пекельні муки;

V2 про неможливість покаання в цьому гріху;

V3 про духовну смерть цієї людини;

V4 про те, що ця людина стала на шлях до духовної смерті.

Q19 Чим відрізняється гріх від пристрасті?

V1 пристрасті – це гріхи, пов'язані з великим задоволенням від їх вчинення;

V2 це одне поняття, виражене різними словами;

V3 пристрасть – гріховна навичка, яка вкоренилася в душі.

Q20 Хто з людей безгрішний?

V1 святі;

V2 римський папа;

V3 священнослужителі;

V4 ченці;

V5 ніхто.

Q21 Як можна побачити всю справжню глибину своєї гріховності?

V1 порівнянням себе зі святими;

V2 оцінкою своїх вчинків за заповідями Божими;

V3 щоденним ретельним розглядом своїх вчинків;

V4 це неможливо зрозуміти розумово.

Q22 Який гріх часто маскується під виглядом боротьби за правду, соціальну справедливість, почуття невдоволення нинішнім становищем?

- V1 грошолобство;
- V2 обжерливість;
- V3 заздрість;
- V4 гордість.

Q23 Перерахуйте основні наслідки гріхопадіння, які спостерігаються в природі:

- V1 людина стала схильною до хвороб і смерті;
- V2 серед рослин з'явилися бур'яни;
- V3 серед тварин з'явилися хижаки;
- V4 всі відповіді правильні.

Q24 Спасіння людини відбувається:

- V1 волею Бога;
- V2 власними зусиллями людини;
- V3 спільною дією Бога і людини.

Q25 Першим після гріхопадіння в рай увійшов:

- V1 апостол Петро;
- V2 Адам;
- V3 розбійник;
- V4 Авраам;
- V5 пророк Давид.

Q26 Смерть – це:

- V1 перехід в астрал;
- V2 дорога в пекло чи рай;
- V3 тимчасове розлучення душі і тіла;
- V4 підготовка до нового народження;
- V5 розчинення в Бозі або пекельні муки.

Q27 Чому Бог допускає зло?

- V1 Бог не втручається в земне життя;
- V2 так визначено, що життя складається з радощів і бід;
- V3 це наслідки гріхопадіння людства;

V4 людство мусить подолати зло науково-технічним і соціальним прогресом.

Q28 Джерелом будь-якої чесноти є:

V1 Бог;

V2 совість;

V3 моральний закон;

V4 Кримінальний кодекс.

Q29 Яка чеснота є джерелом інших чеснот?

V1 віра;

V2 утримання;

V3 некористолюбство;

V4 ревності;

V5 терпіння.

Q30 Яка чеснота протистоїть пристрасті блуду?

V1 некористолюбство;

V2 цнотливість;

V3 утримання.

Q31 Сутність якої з перелічених чеснот можна коротко виразити як дистанціювання?

V1 смирення;

V2 неупередженість;

V3 трезвіння.

Q32 Назвіть вищу християнську чесноту?

V1 смирення;

V2 любов;

V3 молитва.

Q33 Чого можна досягти виключно людськими зусиллями?

V1 побороти пристрасті;

V2 здобути чесноти;

V3 ні перше, ні друге.

Q34 Метою здобування чеснот є:

V1 уподібнення Богу;

V2 боротьба з пристрастями;
V3 самовдосконалення.

Q35 Оберіть синонім до слова «порятунок»

V1 евакуація;
V2 спокута;
V3 самовдосконалення.

Q 36 Ви спасенні?

V1 так;
V2 ні;
V3 вже так, але ще не остаточно.

Q37 «Гріх» в перекладі з грецької означає:

V1 хвороба;
V2 промах;
V3 спокуса;
V4 омана.

Q38 Як перекладається з грецької слово «метанойя» (покаяння)?

V1 звіт;
V2 зміна розуму;
V3 докоряти;
V4 співчуття;
V5 плач.

Q39 «Спасіння» у перекладі з грецької означає:

V1 позбавлення;
V2 зцілення;
V3 звільнення;
V4 життя.

Q40 Яке слово в давньогрецькій мові позначало рай?

V1 сад;
V2 санаторій;
V3 палац;
V4 окрема житлоплоща (будинок, палатка, хижа).

Тема 11. Духовно-моральне життя людини

План семінарського заняття

- 1 Добро і Зло в житті людини.
- 2 Пристрасть і гріховність.
- 3 Хвороби душі: гординя, гнів, похіть.
- 4 Пристрасті і чесноти.
- 5 Смирення і доброчесність, віра, надія, любов – основні християнські чесноти.
- 6 Протидія злу. Вплив на людину її бажань, почуттів, зовнішнього світу та свобода вибору.
- 7 Питання про взаємозв'язок між свободою волі людини та дією Благодаті Божої. Покаяння.
- 8 Закони зростання душі людини.
- 9 Три види обов'язків людини (ставлення до ближнього, служіння Батьківщині, ставлення до Бога).

Література [2, 3, 8, 10, 17, 34].

Питання до самоконтролю

- 1 Що таке гріх, пристрасть, чеснота?
- 2 У чому полягає суть зміни природи людини після гріхопадіння?
- 3 Які Ви знаєте основні чесноти та пристрасті?
- 4 Які основні пристрасті притаманні сучасній людині, чи заважають вони їй, іншим людям, суспільству? Наведіть приклади.
- 5 В чому полягає справжня свобода?
- 6 Чи може людина сама перемогти гріх? Чому?
- 7 Що таке спасіння? Від чого повинна врятуватися людина і як?

Практичні завдання

Завдання 11.1

Поставте у відповідність пристрасті людини та прислів'я, які їх відображають (таблиця 11.1). Пристрасті це – лицемірство, гординя, заздрість, лінощі, брехня, боягузтво, гнів, жадібність. Що стало для Вас новим, що допоможе в житті?

Таблиця 11.1 – Пристрасті та прислів'я, які їм відповідають

Пристрасті	Оригінальний текст	Переклад
1	2	3
	<p>Глядит, ровно семерых проглотил, осьмым поперхнулся. Гневайся, да не согрешай. Криком избы не построишь. Придержи язык в беседе, а сердце в гневе</p>	<p>Дивиться, наче сімох проковтнув, осьмим поперхнувся. Гнівайся, та не гріши. Криком хати не збудуєш. Притримай язик в розмові, а серце в гніві</p>
	<p>Первый парень на дерев- не, а деревня в два двора. Пришла честь – сумей её снесть. Птица поёт – сама себя продаёт. Спесивый высоко взлетает, да низко падает</p>	<p>Перший хлопець на селі, а село у два двори. Прийшла честь – зумій її знести. Птах співає – сам себе продає. Пихатий високо злітає, та низько падає</p>
	<p>Бездонную бочку водой не наполнишь. За грош с колокольни соскочит Собака на сене лежит, сама не ест и скотине не даёт</p>	<p>Бездонну бочку водою не наповниш. За гріш з дзвіниці зіскочить. Собака на сіні лежить, сама не їсть і худобі не дає</p>
	<p>В чужих руках ломоть велик. Завистливое око видит широко. Завистливый сохнет от зависти, а добрый плачет от радости</p>	<p>В чужих руках шматок великий. Заздрісне око бачить широко. Заздрісний сохне від заздрості, а добрий плаче від радості</p>
	<p>Белые ручки чужие труды любят. Где работают, там густо, а в ленивом доме пусто. Долго спать – с долгом встать. Ленивому всегда праздник. Ленивый три раза ходит, а скупой три раза платит</p>	<p>Білі ручки чужу працю люблять. Де працюють, там густо, а в ледачому будинку пусто. Довго спати – з боргом встати. Ледачому щодня свято. Лінивий три рази ходить, а скупий три рази платить</p>

Продовження таблиці 11.1

1	2	3
	Кто сам плут, тот другим не верит. Раз солгал, а на век лгуном стал У лжи короткие ноги. Брехни много, а правда одна	Хто сам шахрай, той іншим не вірить. Раз збрехав, а навек брехуном став. У брехні короткі ноги. Брехні багато, а правда одна
	На языке медок, а на сердце ледок. Не ищи соринку в чужом глазу	На язиці медок, а на серці льодок. Не шукай скалку в чужому оці
	Повадки волчьи, а душа заячья. Пуганая ворона и куста боится	Звички вовчі, а душа заяча. Лякана ворона і куца боїться

Завдання 11.2

Проаналізуйте прислів'я (таблиця 11.2), які виходять з біблійської мудрості, та їх пояснення відповідно до православного світогляду (додаток А) та порівняйте їх із загальноприйнятим розумінням сенсу прислів'я, Вашим особистим сприйняттям.

Що стало для Вас новим, що допоможе в житті?

Таблиця 11.2 – Прислів'я, які виходять з біблійської мудрості

Оригінальний текст	Переклад
1	2
Благими намерениями дорога в ад выложена	Добрими намірами вимощене пекло
Не строй церкви, пристрой сироту	Не будуй церкви, прилаштуй сироту
Одной рукой собирай, другой раздавай	Однією рукою збирай, іншою роздавай
Лучше дать нежели взять	Краще дати ніж узяти
Простота хуже воровства	Дурний гірший за злодія
В глаза не льсти, а за глаза не брани	У очі не лести, а позаочі не лай

Продовження таблиці 11.2

1	2
На зеркало неча пенять, коли рожа крива	Який у воду глянув, такого й побачив
Как аукнется, так и откликнется	Як агукатиметься, так і відгукнеться
Что посеешь, то и пожнешь	Що посієш, те й збереш
На спор не будь скор	На суперечку не будь швидкий
Умный рассудит, а глупый осудит	Розумний розсудить, а безглуздий засудить

Завдання 11.3

Робота з відеоматеріалом

Проаналізувати відеобесіди протоієрея Андрія Ткачова: про людину; про гордість; про гнів і т. п.

Наскільки питання, які поставлені, актуальні, у т.ч. для Вас?

Завдання 11.4

Робота з відеоматеріалом

Переглянути фільм «Притчі-3. Три слова про прощення» та відповісти письмово на питання за кожним епізодом.

Епізод 1

- 1 Яку заповідь порушив герой першого фільму?
- 2 Чи виконав святитель Микола прохання головного героя, як і чому?
- 3 Яке перетворення відбулося з головним героєм фільму?
- 4 Чому Бог іноді не виконує прохання людей?

Епізод 2

- 1 Яку заповідь порушили герої другого фільму? Як вони зрозуміли свою помилку? Що змінилося після цього?
- 2 Висновок для Вас.

Епізод 3

- 1 Які заповіді порушив герой третього фільму (батько)?
- 2 Як і чому батько змінив своє життя?
- 3 Що означали вбиті і витягнені цвяхи і сліди від них?
- 4 Чого навчився син?

Чому всі три сюжети називаються «Три слова про прощення»?

Що потрібно зробити, щоб тебе простили?

Завдання 11.6

Спираючись на рисунок 11.1, поясніть вплив пристрастей людей на суспільний та економічний розвиток.

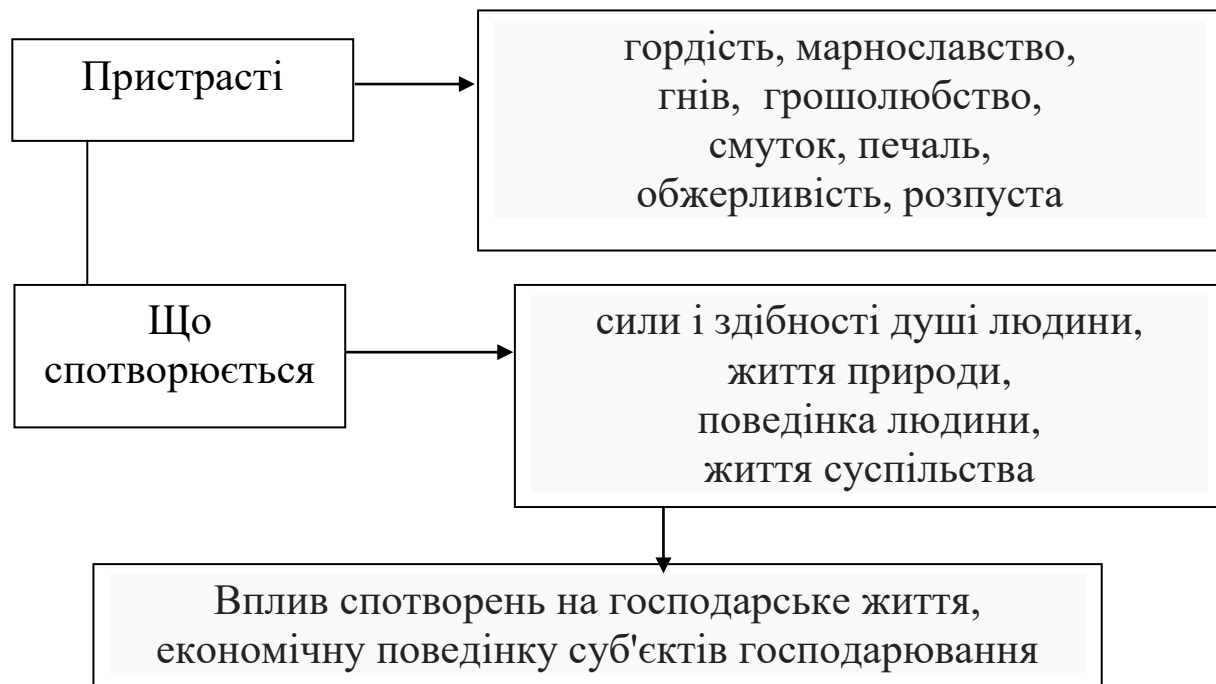

Рисунок 11.1 – Взаємозв'язок пристрастей людей та суспільно-економічного розвитку

Завдання 11.6

Обговорення питань

- 1 Чому люди нещасливі?
- 2 В чому проявляється любов?
- 3 Чи може одна сучасна людина ціною власного життя врятувати мільйони? Наведіть приклади.
- 4 Чи можуть гроші дати справжнє щастя? Коли? Наведіть приклади.
- 5 В чому проявляється справжня сила людини і навіщо потрібні страждання?

Завдання 11.7

Обговорення питань

1 Ким легше керувати (маніпулювати): освіченим чи ні, атеїстом або свідомо віруючим православним християнином (мусульманином)?

Під керуванням (маніпулюванням) в даному випадку розуміється цілеспрямований вплив на людину для досягнення своїх корисливих, аморальних цілей.

2 Гріх – це особиста справа або гріх одного впливає на інших людей, цілі держави?

3 Чому сучасний західний світ все частіше порівнюють з «Титаніком»? Що робити, щоб не потрапити на «Титанік»?

4 Чи залежить Ваш світогляд, поведінка від того, які книги Ви читаєте, яку музику слухаєте, які фільми дивитесь?

5 Які питання потрібно ставити собі перед (після) читання книг, статей, перегляду фільмів?

Тести для самоперевірки

Q1 Як перекладається слово «Церква» з грецької мови?

V1 зібрання;

V2 моління;

V3 релігія;

V4 храм.

Q2 Християнин – це:

V1 людина, яка виконує рішення Вселенських Соборів;

V2 людина, яка регулярно ставить свічки в храмі;

V3 хрещена людина;

V4 член Церкви Христової.

Q3 Що означає бути членом Церкви?

V1 відвідувати богослужіння свят Хрещення Господнього і Пасхи Христової;

V2 знати богослужбовий Устав;

V3 брати участь у Таїнстві Євхаристії (Причащення);

V4 дотримуватися певних норм поведінки і правил благочестя.

Q4 Святі Отці – це:

V1 священики;

V2 святі чоловічої статі;

V3 святі, які є батьками дітей-святих;

V4 Вчителі Церкви і духовні письменники, визнані Церквою.

Q5 Хто є головою Церкви?

V1 Патріарх;

V2 Священний Синод;

V3 віруючий народ;

V4 Ісус Христос.

Q6 Ставлення християн до ікон висловлює тезу:

V1 честь, яка віддається образу, переходить на того, хто на ній зображений;

V2 ікона збільшує силу молитви, наближаючи зображеного до того, хто молиться;

V3 честь, яка віддається образу, переходить на того, хто молиться;

V4 ікони накопичують духовну енергію і віддають її тому, хто молиться.

Q7 Хто прощає гріхи на сповіді?

V1 батюшка;

V2 сам упокорений;

V3 Бог;

V4 вся громада.

Q8 Два види статусу церкви в державі:

V1 приватна церква;

V2 державна церква;

V3 режим відділення церкви від держави і школи від церкви;

V4 національна церква;

V5 правильні відповіді 2, 3;

V6 правильні відповіді 1, 4.

Q9 Головне свято для православ'я:

V1 Покров Пресвятої Богородиці;

V2 Обрізання Господнє;

- V3 Ікони Казанської Божої Матері;
- V4 Великдень;
- V5 Різдво Господнє.

Q 10 Що не відноситься до основних положень православного віровчення:

- V1 віра в Триєдиного Бога;
- V2 віра в безсмертя душі;
- V3 віра в існування пекла і раю;
- V4 віра в третє пришествя Ісуса Христа;
- V5 віра в первородний гріх.

Q11 В якому віці православні можуть прийняти таїнство хрещення?

- V1 у будь-якому;
- V2 у дитячому;
- V3 у підлітковому;
- V4 у дорослому;
- V5 у немовлячому.

Q12 Скільки основних таїнств визнається в православ'ї?

- V1 три;
- V2 чотири;
- V3 п'ять;
- V4 шість;
- V5 сім.

Q13 Хрещення – це:

- V1 захист від хвороб і невдач;
- V2 виправлення долі;
- V3 урочистий обряд вступу у громаду віруючих;
- V4 духовне народження.

Q14 Що таке «символ віри у християнстві»?

- V1 прийняті на вселенських соборах основи християнського віровчення;
- V2 одна з канонізованих книг християнства;
- V3 десять заповідей християнства;
- V4 інша назва Біблії;
- V5 немає правильної відповіді.

Q15 Хто такі апостоли?

- V1 управителі домів у Палестині;
- V2 послідовники Христа, його учні;
- V3 глави християнських громад при Христі;
- V4 християнські ченці;
- V5 немає правильної відповіді.

Q16 В якому випадку священник може порушити таємницю сповіді?

- V1 у разі виклику на допит у відкритій кримінальній справі;
- V2 ні в якому;
- V3 тільки на вимогу правлячого архієрея;
- V4 якщо грішник небезпечний для суспільства.

Q17 Святий Єфрем Сирин писав, що Церква – це не громада святих, які перемогли, а...

- V1 натовп розкаюваних грішників;
- V2 громада обраних;
- V3 громада тих, хто почув заклик Бога.

Q18 Для чого нам потрібна Церква?

- V1 щоб зайти поставити свічку;
- V2 щоб прийти і покаятися;
- V3 для порятунку;
- V4 для хрещень, вінчань і відправ;
- V5 щоб вдома не було нудно сидіти;
- V6 щоб ходити туди.

Q19 Чи залежить дієвість церковних таїнств від особистої гріховності священника, який їх здійснює?

- V1 так;
- V2 ні;
- V3 частково.

Q20 Як називається головне церковне богослужіння?

- V1 всеношне бдіння;
- V2 утрєня;
- V3 літургія;
- V4 велика вечірня;
- V5 царські часи.

Тема 12. Сім'я у світлі духовно-моральних і культурних традицій суспільства. Любов та закоханість

План семінарського заняття

- 1 Любов та закоханість. Любов як найвища форма осмислення людського буття.
- 2 Етичні норми шлюбу у християнській культурі.
- 3 Образ сім'ї у Старому і Новому Завіті. Поняття про щасливий шлюб.
- 4 Духовні і моральні цінності – основа існування сім'ї.
- 5 Основні цінності сім'ї.
- 6 Родинні цінності як основа формування моральності суспільства.
- 7 Формування загальнолюдських і національних цінностей та святинь у житті.
- 8 Благочестиві праведні сім'ї в історії та літературі.

Література [15, 17, 25, 27, 32, 33].

Питання до самоконтролю

- 1 Властивості мужності.
- 2 Властивості жіночності.
- 3 Що таке любов, її характеристики. Види любові.
- 4 Любов і закоханість: у чому відмінність?
- 5 Що таке сім'я, її призначення?
- 6 Де визначений моральний ідеал сім'ї, в чому він полягає?
- 7 Призначення чоловіка.
- 8 Призначення жінки.
- 9 Обов'язки батьків.
- 10 Причини конфліктів у сім'ї та шляхи їх подолання.

Завдання 12.1

Робота з відеоматеріалом

1 Проаналізувати відеобесіди протоієрея Андрія Ткачова: *про цивільний шлюб; про сімейні цінності; навіщо плодити злидні.*

Наскільки питання, які поставлені, актуальні, у т. ч. для Вас?
 2 Переглянути фільм Олени Піскаррової «Живи». Наскільки питання, які поставлені, актуальні, у т. ч. для Вас?

Завдання 12.2

За даними таблиці 12.1 проаналізуйте різні види любові та скажіть, яка любов домінує в сучасному суспільстві? Що на це впливає? Чи впливає це на щастя чоловіка та жінки, створення щасливої родини? Як змінити ситуацію? Як збудувати істинну любов?

Таблиця 12.1 – Види любові на різних рівнях

Спотворена	Істинна
на тілесному рівні	
<p>Манія – любов-пристрасть, пошук власних сексуальних відчуттів, чуттєвої насолоди. Інший є засобом сексуального задоволення і сам по собі як особистість не має ніякого значення. Можливі заміни і збочення. Інший – засіб</p>	<p>Ерос – любов-проникнення, спрямованість до душевного єднання через фізіологічну близькість. За допомогою тілесного дотику відчувається душевний лад Іншого. Цнотливість в дошлюбних відносинах. Інший – Самоцінність</p>
на душевному рівні	
<p>Людос – любов-гра. Програються різні сценарії «романтичних» відносин без будь-яких зобов'язань, веселе проведення часу. Обман, хитрість у відносинах. Зовні прикрашена похоть</p>	<p>Агапе – любов-служіння. Діяльне вираження почуттів. Любов – борг, жертвність. Відповідальність перед Іншим. Уважність і чуйність у відносинах один до одного. Турбота про іншого</p>
на духовному рівні	
<p>Раціо – любов-користь, вигідне партнерство, вибудовування зручних з життєвої позиції відносин. Байдужість до проблем партнера. Споживацьке ставлення до Іншого</p>	<p>Філія – любов-дружба, любов-розуміння. Єдність в духовних сенсах і цінностях. Любов-співробітництво. Молитовний зв'язок. Інший – образ Божий</p>

Завдання 12.3

За даними таблиць 12.2, 12.3 проаналізуйте спотворені та істинні властивості мужності та жіночості. Які властивості домінують зараз в сучасному чоловіці та сучасній жінці? Що на це впливає? Чи впливає це на щастя чоловіка та жінки, створення щасливої родини? Як змінити ситуацію?

Таблиця 12.2 – Властивості мужності

Спотворені	Істинні
безпринципність	самостійність
азартність	відповідальність
вulgарність	цнотливість
лихослів'я	благородство
озлобленість	дбайливість
недбальство	хазяйновитість
позерство	авторитетність
грубість	рішучість
істеричність	витриманість
хамство	шанобливість

Таблиця 12.3 – Властивості жіночості

Спотворені	Істинні
агресивність	ніжність
сексуальність	цнотливість
буркотливість	розсудливість
гучність	чуйність
осуд	натхнення
дратівливість	уважність
лінощі	працьовитість
зловтіха	співчуття
підступність	чуйність
неохайність	привабливість

Завдання 12.4

За даними таблиці 12.4 охарактеризувати психологічні етапи становлення шлюбу.

Таблиця 12.4 – Психологічні етапи становлення шлюбу

I етап – закоханість

Випробування	Вихід з кризи відносин
- звикання, охолодження	істинний: подолання відчуження
- побутова невлаштованість	
- почуття абсурдності	помилковий: розлучення

II етап – довіра

Випробування	Вихід з кризи відносин
- підозрілість, ревності	істинний: збереження вірності, каяття, прощення
- можливість зрад	
- безвідповідальність	помилковий: розлучення

III етап – почуття родинності

Випробування	Вихід з кризи відносин
- проблеми спілкування з родичами	істинний: пріоритет цінності власної родини
- занурення в професійне становлення	
- хвороби близьких, рідних	помилковий: розлучення

IV етап – почуття єдності

Випробування	Вихід з кризи відносин
розбіжності у вихованні дітей	істинний: звернення до релігійних і культурних традицій
- матеріальні труднощі	
- відмінність ціннісних орієнтирів	помилковий: розлучення

V етап – любов

Випробування	Вихід з кризи відносин
- претензії до зовнішності іншого	істинний: сходження до подружньої любові
- пошук любовних захоплень	
- дисгармонія у близькості	помилковий: розлучення

Тести для самоперевірки

Q1 Яка, за словом святителя Миколи Сербського, кінцева мета християнського шлюбу?

- V1 продовження роду;
- V2 наповнити землю;
- V3 наповнити Рай.

Q2 Де був укладений перший шлюб?

- V1 Кана Галілейська;
- V2 Капернаум;
- V3 Рай;
- V4 Єрусалим;
- V5 Дамаск.

Q3 Чим, за словом апостола Павла, рятується дружина?

- V1 непротивленням злу насильством;
- V2 смиренням;
- V3 народженням дітей;
- V4 вищою освітою.

Q4 Хто повинен бути головою сім'ї, згідно з православним віровченням?

- V1 за ситуацією;
- V2 чоловік;
- V3 дружина;
- V4 як благословить духівник.

Q5 У християнському розумінні справжня любов:

- V1 страсна;
- V2 діяльна;
- V3 неемоційна;
- V4 жертвна;
- V5 душевна.

Q6 Яким словом ми висловлюємо те, що в грецькій мові виражають слова «філія», «агапе», «ерос», «сторге»?

- V1 потяг;

V2 любов;
V3 почуття;
V4 здивування.

Q7 Як, згідно з Новим Завітом, повинен ставитися чоловік до своєї дружини?

V1 владно;
V2 поблажливо;
V3 як до своєї душі;
V4 як до свого тіла;
V5 як до своєї колісниці.

Q8 Є плотські стосунки гріхом?

V1 так, завжди;
V2 ні, ніколи;
V3 більшою мірою це залежить від того, складається пара в шлюб, чи ні.

Q9 Чи існує душа людини до зачаття?

V1 так, вона існує до зачаття (предсуществует);
V2 так, зачаття нової людини — це завершення чергового перевтілення душі;
V3 ні, душа людини народжується лише в момент зачаття.

Q10 До призначення сім'ї не відносяться:

V1 сприйняття, підтримка та передавання з покоління в покоління духовно-релігійних та національних традицій свого народу;
V2 пробудження духовної потреби особистості в любові до ближнього, Богу, Вітчизни;
V3 вирішення фінансових проблем кожного члена родини;
V4 формування якостей справжнього хазяїна, що може потурбуватись за інших людей;
V5 виховання самосвідомості особистості, якостей, що дозволять зробити вільний вибір «добра».

Q11 До обов'язків тих, хто вступає у шлюб, не відносяться:

V1 зберігати мир та спокій у родині;

- V2 кохати свого чоловіка або жінку;
- V3 терпіти зраду дружини (чоловіка);
- V4 виконувати домовленості;
- V5 бути вірним один одному.

Q12 До призначення чоловіка не відносять:

- V1 бути головою сім'ї;
- V2 радитися із дружиною;
- V3 зберігати домашній затишок;
- V4 захищати честь і гідність сім'ї.

Q13 До призначення дружини не відносять:

- V1 надихати свого чоловіка;
- V2 захищати честь і гідність сім'ї;
- V3 втішати, допомагати, радувати чоловіка;
- V4 зберігати домашній затишок.

Q14 До способів узгодження конфліктів у сім'ї не відноситься механізм:

- V1 розуміння;
- V2 придушення;
- V3 будівництва загальної долі;
- V4 прощення;
- V5 поступки;
- V6 наполягання на власній точці зору;
- V7 спільної молитви;
- V8 смиренності.

Q15 Що не призводить до миру в сім'ї:

- V1 вміння приймати іншого зі всіма його недоліками;
- V2 прагнення до особистої свободи, незалежності;
- V3 вміння жертвувати власним «я»;
- V4 вміння прощати;
- V5 сімейна рада.

Q16 Що не може загасити сімейний конфлікт:

- V1 розвиток довіри;
- V2 спільне проведення часу;
- V3 авторитарна поведінка жінки або чоловіка;

V4 вміння аналізувати обставини;
V5 вміння бачити проблему в стосунках.

Q17 До видів людиноненависницької свідомості не відноситься:

V1 гедонізм;
V2 безпечний секс;
V3 абортівне мислення;
V4 культ смерті;
V5 культ здоров'я.

Q18 Почуття власної гідності включає:

V1 подяку Богу;
V2 шанування батьків;
V3 прийняття усіх обставин свого життя із подякою;
V4 усі відповіді правильні.

Q19 Формуванню девіантного материнства сприяє:

V1 вживання ненормативної лексики;
V2 дошлюбні статеві стосунки;
V3 наркоманія;
V4 куріння, алкоголізм;
V5 відсутність у дівчини ідеалу материнства;
V6 усі відповіді правильні.

Тема 13. Сучасна культура: духовні виміри та вплив на особистість. Деструктивні культури. Основи духовної безпеки

План семінарського заняття

1 Характеристика основних напрямів розвитку сучасної культури та їх вплив на духовний світ людини.

2 Сучасна музика, кінематограф та їх вплив на формування і розвиток особистості.

3 Згубні звички особистості та вплив на них сучасного інформаційного простору.

4 Телевізійна антропофагія, комп'ютерна залежність, лудоманія, наркоманія, пияцтво.

5 Карта небезпек: глобальне завдання розтління молоді; наступ на цнотливість; неоязичництво, окультизм, сектантство; необмежений інформаційний наступ; індустрія розваг і задоволень; технології маніпулювання суспільною свідомістю.

6 Деструктивні культури: особливості діяльності та способи захисту.

Література [3, 5, 17, 28-30].

Питання до самоконтролю

1 Чи згодні Ви з тим, що сучасна культура знищує біблійну людину, біблійні цінності?

2 Які засоби знищення біблійних цінностей, людини існують?

3 Чи діють вони в нашому суспільстві, в т. ч. на Вас?

4 Що таке «культура смерті», як вона проявляється? Чи існує вона в нашому суспільстві?

5 Перерахуйте канали зміни культури та поясніть їх дію.

6 Що таке «алгоритмічне суспільство» і як воно будується?

Практичні завдання

Завдання 13.1

Використовуючи рисунок 13.1, прокоментуйте канали зміни культури та їх дію, у т.ч в сучасному світі, в Україні.

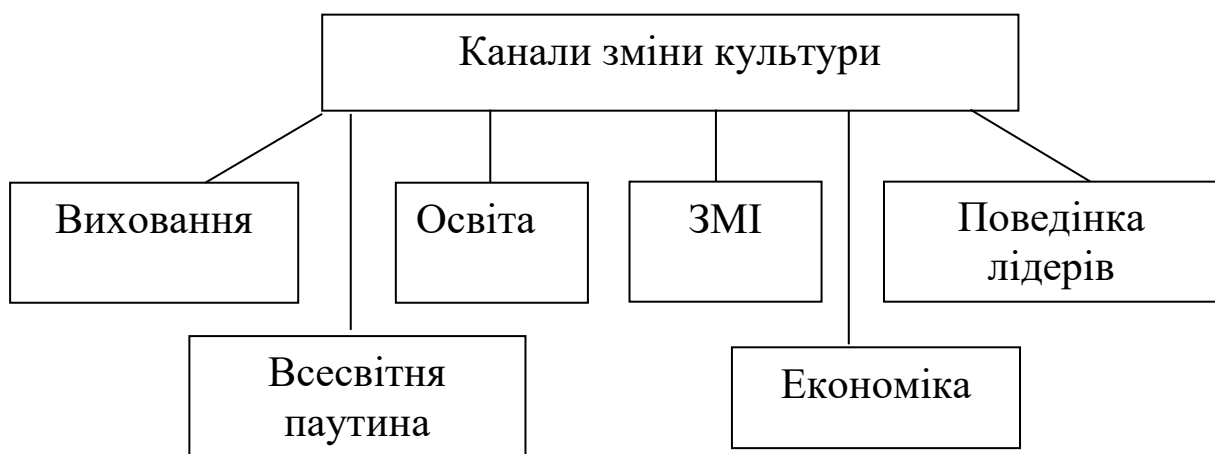

Рисунок 13.1 – Канали зміни культури

Завдання 13.2

Використовуючи рисунки 13.2-13.4, прокоментуйте, як сучасну культуру змінюють на культуру смерті, в т.ч. в сучасному світі та в Україні.

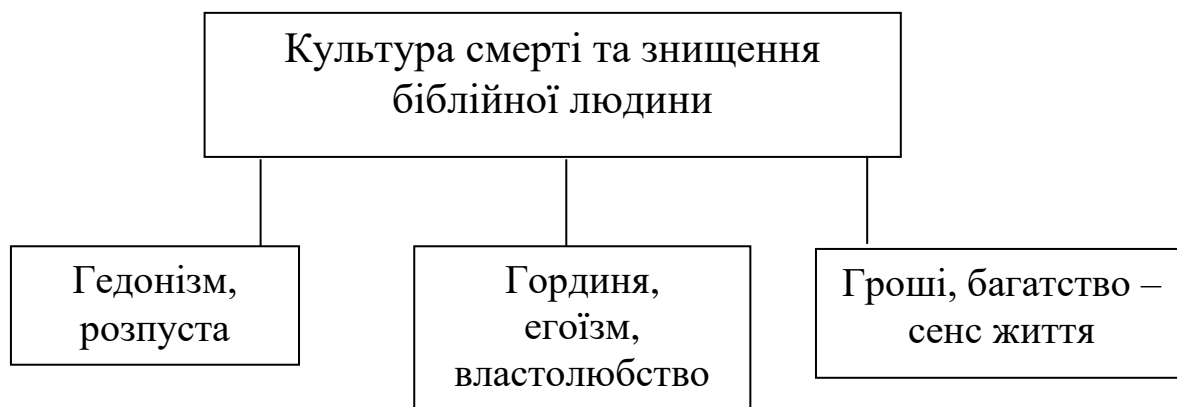

Рисунок 13.2 – Прояви культури смерті

Рисунок 13.3 – Прояви культури смерті та її наслідки

Рисунок 13.4 – Важелі культури смерті

Завдання 13.3 Обговорення питань

За даними додатка Б прокоментуйте, за країнами якої цивілізації майбутнє і чому? Як це пов'язано із сучасною культурою суспільства? Що необхідно зробити, щоб змінити ситуацію?

Завдання 13.4 Обговорення питань

1 Прокоментуйте закон резонансу: «будь-яке зовнішнє враження закарбовується в душі і рано чи пізно дає про себе знати», оскільки душа – це комп'ютер з безмежною пам'яттю.

Зовнішнє враження – музика, фільм, образ, розповідь....

2 Чи згодні Ви з виразом «людину потрібно розгнuzдати, щоб загнuzдати»?

3 Чи згодні Ви з висловом, що раболіпствувати перед Заходом – заняття низьких душ? Чому іноді, характеризуючи сучасне українське суспільство, кажуть, що ми живемо в чужій країні?

4 Прокоментуйте біблійний вислів: «жизнь и смерть предложил я тебе, благословение и проклятие. Избери жизнь, дабы жил ты и потомство твое...» (Біблія Второзаконня: гл. 30, ст. 19).

Завдання 13.5

Використовуючи рисунки 13.5-13.6, прокоментуйте, як формується алгоритмічне суспільство.

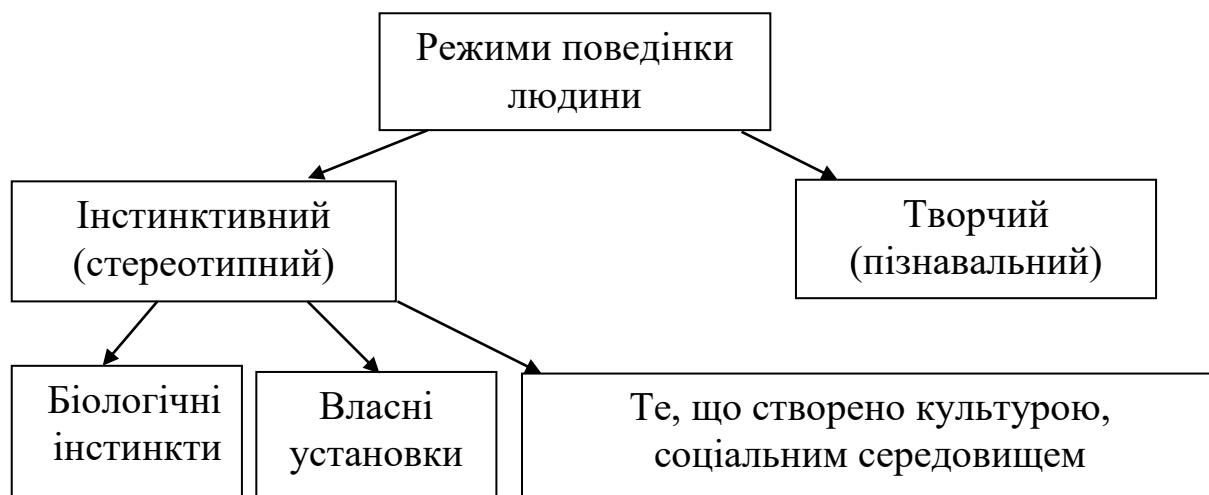

Рисунок 13.5 – Режими поведінки людини

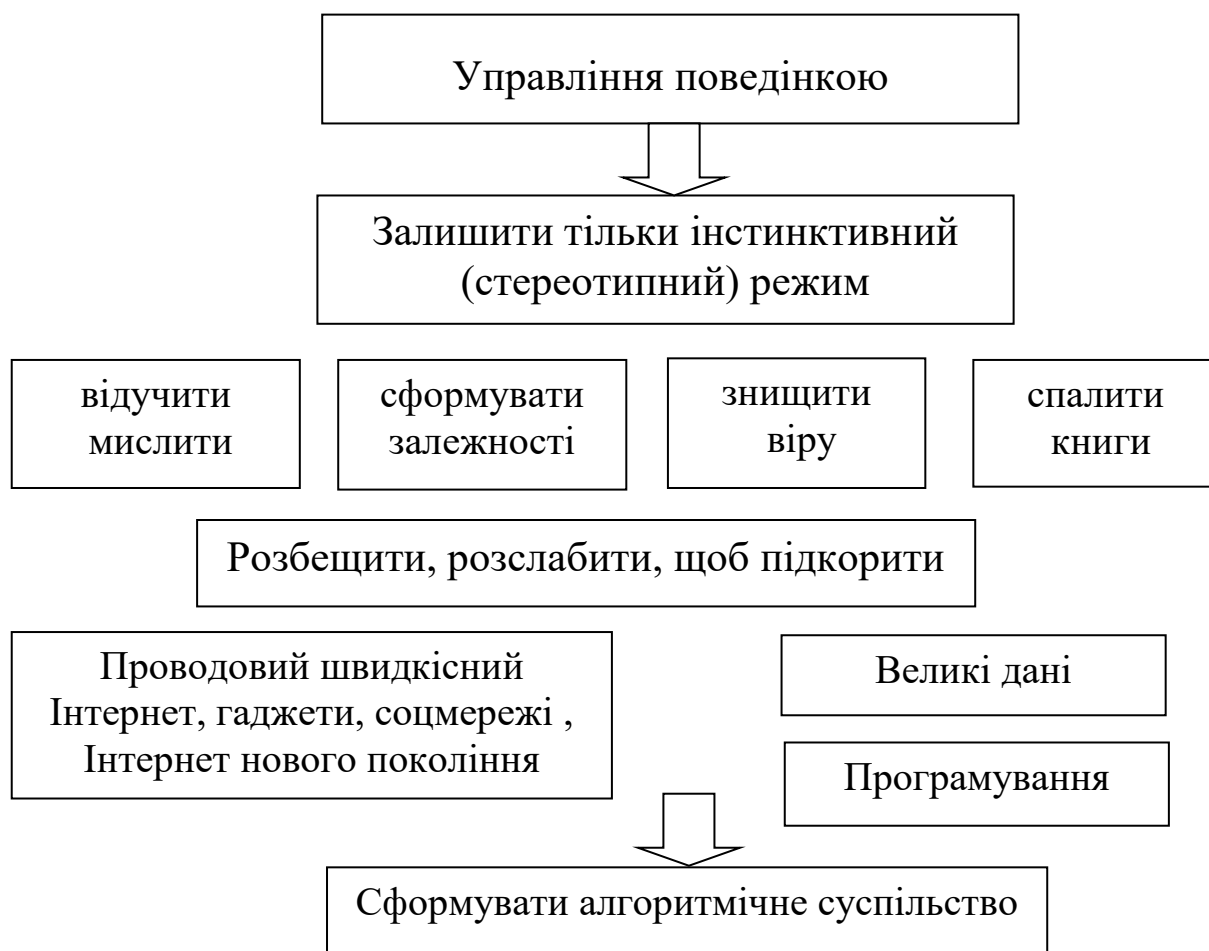

Рисунок 13.6 – Важелі формування алгоритмічного суспільства

Тести для самоперевірки

Q1 Магія – це:

V1 сукупність уявлень і обрядів, в основі яких лежить віра в можливість впливу на людей і явища за допомогою певних символічних дій;

V2 віра в існування надприродних сил, з якими таємничим чином пов'язана і здатна спілкуватися людина;

V3 культ неживих предметів, які наділяються надприродними властивостями.

Q2 Містика – це:

V1 сукупність уявлень і обрядів, в основі яких лежить віра в можливість впливу на людей і явища за допомогою певних символічних дій

V2 віра в існування надприродних сил, з якими таємничим чином пов'язана і здатна спілкуватися людина;

V3 культ неживих предметів, які наділяються надприродними властивостями.

Q3 Основні ознаки тоталітарних сект:

V1 наявність гуру;

V2 наявність організації (жорстка структура);

V3 наявність езотеричного розриву (приховування справжніх цілей, методів);

V4 використання методів маніпулювання свідомістю;

V5 усі відповіді правильні.

Q4 Деструктивність релігійних культів (тоталітарних сект) проявляється в тому, що вони:

V1 пропагують неправильні релігійні вірування;

V2 використовують засоби маніпулювання особистістю, психологічне насильство;

V3 призводять до наслідків, руйнівних для особи, яка є учасником культу (секти);

V4 правильні відповіді 2, 3;

V5 усі відповіді правильні.

Q5 До причин, які вимушують людину приєднуватись до деструктивних культів (сект), не відносять:

V1 наявність психологічних проблем у людини;

V2 наявність у людини соціальних проблем;

V3 наявність у людини духовних потреб, які вона не хоче реалізувати шляхом традиційних вірувань;

V4 відсутність знань про традиційні вірування (культуростворючу релігію), дуже поверхнева віра людини.

Q6 Виберіть характеристику, яка не є притаманною всім потенційним adeptам сект і культів:

V1 відсутність вищої освіти;

V2 відсутня або сильно знижена здатність до самостійного прийняття рішень, недостатність уміння і готовності нести відповідальність за свої вчинки;

V3 цікавість як пристрасть;

V4 відсутня або суто формальна приналежність до традиційної релігії;

V5 відсутня або сильно знижена здатність до критичного мислення.

Q7 Віровчення деструктивних культів (сект) має:

V1 один загальнодоступний для усіх рівень знань;

V2 чотири рівні знань (для нових членів, постійних членів, керівників середнього та вищого рівнів);

V3 два рівні знань (для усіх членів та для просунутих членів і керівників).

Q8 До методів залучення особи у деструктивний культ (секту) відносять:

V1 організацію програм на радіо та телебаченні;

V2 добродійні акції;

V3 діяльність філіалів під виглядом лікувальних, освітніх організацій;

V4 «обстріл любов'ю»;

V5 використання особистого контакту;

V6 усі відповіді правильні;

V7 правильні відповіді 1, 3.

Q9 До методів, які використовують у деструктивних культах на стадії закріпачення, не відносять:

- V1 добродійні акції;
- V2 часткову чи повну ізоляцію особистості;
- V3 обмеження сну, їжі;
- V4 постійну зайнятість, фізичну втому;
- V5 вплив на підсвідомість;
- V6 заохочення доносів, самодоносів;
- V7 примушування до регулярних грошових пожертвувань.

Q10 Використання членів культу проявляється в:

- V1 залученні нових членів;
- V2 зборі грошової допомоги на дію культу;
- V3 використанні грошей, майна членів культу;
- V4 усі відповіді правильні.

Q11 Методи контролю свідомості, які використовують у тоталітарних сектах, мають ефективний вплив:

- V1 на будь-яку особистість, яка хоч раз послухала лекцію, відвідала зібрання секти;
- V2 на відкриту особистість;
- V3 на позацерковну людину;
- V4 усі відповіді правильні;
- V5 правильні відповіді 2, 3.

Q12 Способами захисту від дії тоталітарних сект, залучення до них не є:

- V1 знання про справжні цілі, методи дії секти, наслідки для особи;
- V2 неформальна належність особи до традиційної віри і міцна віра;
- V3 звернення за порадою до колишніх членів секти, тих, хто неформально сповідує традиційну віру;
- V4 дотримання законів держави.

Q13 Дорога в цю секту зазвичай починається з так званого «Оксфордського тесту». Назвіть її:

- V1 сайєнтологія;

- V2 мунізм;
- V3 «аум сінрікьо»;
- V4 мормони.

Q14 Членами якої секти є кіноактори Том Круз, Ніколь Кідман і Джон Траволта:

- V1 «Аум Сінрікьо»;
- V2 «Свідки Іегови»;
- V3 інтегральна йога;
- V4 культ Сатї Саї Баби;
- V5 саєнтологи.

Q15 До рис комерційних культів не відносять:

- V1 організацію діяльності за принципом фінансової піраміди;
- V2 маніпулювання свідомістю з метою заробляння грошей;
- V3 основа діяльності – певне віровчення.

Q16 До церкви теології процвітаня не відносять такі деструктивні культу як:

- V1 церква «Жива віра»;
- V2 церква «Слово істини»;
- V3 церква «повного Євангелія»;
- V4 церква «Нове життя»;
- V5 церква «Нове покоління»;
- V6 «Церкву Заповіту»;
- V7 «Свідки Іегови».

Q17 Астрологія є:

- V1 язичницьким віруванням, несумісним із християнством;
- V2 наукою, оскільки базується на вивченні впливу зірок на життя людини;
- V3 звичайним захопленням сучасної людини.

Q18 Основне вчення саєнтології викладено у книзі:

- V1 «Діанетика: сучасна наука душевного здоров'я»;
- V2 «Веди»;
- V3 «Трипітака»;
- V4 «Танах».

Q19 Саєнтологія використовує:

V1 окультно-колдейські ідеї Кроулі;

V2 тактику гіпнозу з елементами психотренінгу;

V3 науково-фантастичні ідеї Хаббарда;

V4 усі перелічені ідеї.

Q20 Тоталітарна секта, яка створена Р. Хаббардом, є міжнародною добре законспірованою організацією, що має у своєму складі служби розвідки, контррозвідки, безпеки, етичний суд, – це:

V1 саєнтологія;

V2 мормони;

V3 муніти;

V4 «Товариство свідомості Крішни».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1 Олександр (Мілеант), єпископ. Св. равноапостольний князь Володимир та Хрещення Русі. URL: <http://www.orthedu.ru/books/vladimir.htm>.

2 Біблія. Книги Святого Письма Старого та Нового Завіту. URL: <http://days.pravoslavie.ru/Bible/Index.htm> або <http://www.my-bible.info/biblio/ukrainskaya-bibliya/>.

3 Компанієць В. В., Павлович Ю. Л. Основи духовної культури: консп. лекцій з курсу. Харків : УкрДАЗТ, 2012. 100 с.

4 Компанієць В. В. Моральні основи економіки та підприємницької діяльності: підручник. Харків:УкрДУЗТ, 2018. 353 с.

5 Лука (Войно-Ясенецький), святитель. Наука та релігія. URL: https://azbyka.ru/otechnik/Luka_Vojno-Jasenetskij/nauka-i-religija/

6 Марновірству ні. URL: <https://sueverie.net>.

7 Мень А. Світова духовна культура. URL: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/bogoslov/Men/_Index.php.

8 Моральність та духовність. URL: https://azbyka/1/npravstvennost_i_duhovnost.

9 Микола Сербський (Велімирович), святитель. Слово про Закон (Номологія). Київ: Видавництво Братства Святителя Олексія. Центр святоотцівських перекладів; Видавництво «Феофанія», 2005. 128 с.

10 Нефьодов Г., протоієрей. Основи християнської моральності. URL: https://azbyka.ru/otechnik/Gennadij_Nefedov/osnovy-hristianskoj-npravstvennosti.

11 Наука та релігія. URL: https://azbyka/1/nauka_i_religiya.

12 Осипов О. І. Шлях розуму в пошуках істини. URL: <http://alexey-osipov/books-and-publications/knigi/put-razuma-v-poiskakh-istiny>.

13 Осипов О. І. Бог. URL: <http://alexey-osipov/books-and-publications/knigi/bog>.

14 Осипов О. І. Навіщо живе людина? URL: <http://alexey-osipov/books-and-publications/knigi/zachem-chelovek-zhivuet>.

15 Осипов О. І. Любов, шлюб та сім'я. URL: <http://alexey-osipov/books-and-publications/knigi/lyubov-brak-i-semyalyubov-brak-semya>.

- 16 Портал «Православне життя». URL: <https://pravlife.org/publications>.
- 17 Православна енциклопедія «Азбука віри». URL: <https://azbyka/1/tserkov>.
- 18 Про Бога. URL: https://azbyka/1/o_boge.
- 19 Про віру та невір'я. URL: https://azbyka/1/o_vere.
- 20 Релігієзнавство: навч. посіб. / за ред. С. А. Бублика. Київ: Юрінком Інтер, 2000. 496 с.
- 21 Релігієзнавство: підручник / за ред. В. І. Лубського, В. І. Теремка. Київ: Вид. центр Академія, 2007. 408 с.
- 22 Релігієзнавство: навч. посіб. / за ред. Л. І. Мозгового, О. В. Бучми. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 264 с.
- 23 Дулуман Є. К., Закович М. М., Рибачук М. Ф. Релігієзнавство: підручник / за ред. М. М. Заковича. Київ: Вища шк., 2000. 350 с.
- 24 Релігія в сучасному світі: матеріали до курсу релігієзнавства / за ред. Г. Зімоня; з пол. перекл. Г. Теодорович. Львів: Свічадо, 2007. 504 с.
- 25 Соціальна концепція. URL: <http://orthodox.org.ua/page/sots%D1%96alna-kontsepts%D1%96ua>.
- 26 Ткачев А., протоієрей. Любов. Київ: «Послушник», 2017. 256 с.
- 27 Україна православна. Офіційний сайт Української православної церкви. URL: <http://pravoslavuye.org.ua>.
- 28 Українська православна Церква. URL: <http://orthodox.org.ua>.
- 29 Українська православна Церква. Офіційна мережа сайтів. URL: <https://church.ua>.
- 30 Фомін А. В. Докази існування Бога. Аргументи науки на користь створення світу. URL: <http://avidreaders./book/dokazatelstva-suschestvovaniya-boga-argumenty-nauki-v.html>.
- 31 Храмова Н. Г., Алексеева Г. Г., Сараева А. А. Культура сім'ї: навч. посіб. URL: <https://studfiles.net/preview/4049812>.
- 32 Чим відрізняються релігії. URL: <https://azbyka/1/religii>.
- 33 Тайны мироздания, или о том, как устроен наш мир. URL: <http://www.chitalkino.ru/fomin-a-v>.
- 34 Флоренская Т. А. Мир дома твоего. Этика и психология семейной жизни. URL: <http://www.rulit.me/author/florenskaya-tamara-aleksandrova/mir-doma-tvoego-download-free-335543.html>.
- 35 Христианство. URL: <https://azbyka.ru/1/hristianstvo>.

Додаток А

Пояснення прислів'їв відповідно до православного світогляду

Таблиця А1 – Прислів'я, які виходять з біблейської мудрості, та їх пояснення відповідно до православного світогляду

Прислів'я	Пояснення
1	2
Благими намереннями дорога в ад выложена Добрими намірами вимощене пекло	"Всяку річ прикрашає міра. Без міри обертається на шкоду і шановане прекрасним" (прп. Ісаак Сириянин). "Усе добре в нас має деяку рису, перейшовши яку, непомітно обертається на зло" (протоієрей о. Валентин Свенцицький)
Не строй церкви, пристрой сироту Не будуй церкви, прилаштуй сироту	Доброчесність милосердя займає особливе місце серед усіх інших добродійностей. Суд Господній наприкінці світу відбуватиметься за ознакою прояву людиною милосердя (Мф. 25: 34-46). Жертви – жертвами, а в спілкуванні з людьми, що потребують допомоги, потрібно не жертв, а милосердя до людей. Правда, справи милосердя потрібно відрізнити від зовнішньої добродійності. У справах добродійності серце може і не брати участі. При добродійності "благі", тобто хороші справи, можуть здійснюватися і з різних низинних спонукань, тобто з марнославства, гордості – заради самомилування, щоб відв'язатися від прохача і тому подібне. У цих випадках один факт "добродійності" ще нічого не говорить про користь від нього душі. Усі жертви і милостині потрібно здійснювати з любов'ю до ближнього! Тому так важливо "прилаштувати сироту"

Продовження таблиці А.1

1	2
<p>Одной рукой собирай, другой раздавай</p> <p>Однією рукою збирай, іншою роздавай</p>	<p>Християнин повинен працювати, щоб прогодувати свою сім'ю, але і приділяти із заробленого тим, хто потребує (жебракам, знедоленим, сиротам і так далі). Це стосується не лише до грошей, але і духовної допомоги (утішити того, хто плаче, дати раду тому, хто потрапив у скрутне становище, розділити радість з тим, хто радіє, і так далі)</p>
<p>Лучше дать нежели взять</p> <p>Краще дати ніж узяти</p>	<p>«Блаженніше давати, ніж брати!» – це слова Христа.</p> <p>Людина, яка від щирого серця віддає (матеріальні блага, свою працю, почуття, увагу, турботу), змінює своє серце і залучає благодать Бога</p>
<p>Простота хуже воровства</p> <p>Дурний гірший за злодія</p>	<p>"Проста" людина – недосвідчена в мудрості. Підступні люди обдурять таку людину. Тому цар Соломон просить: «простим дати тямущість» (Прит. 1: 4). Простим, незлобивим людям личить бути мудрими людьми. Відносно підступних людей – вони повинні бути розсудливими подібно до змій</p>
<p>В глаза не льсти, а за глаза не брани</p> <p>В очі не лести, а позаочі не лай</p>	<p>Цар Соломон говорить: <i>«Лживый язык ненавидит уязвляемых им, и льстивые уста готовят падение»</i> (Прит. 26:28).</p> <p>Брехливий язик ненавидить утискуваних ним, і уста гладенькі до згуби ведуть.</p> <p>Це дуже важливий принцип. Якщо тобі людина лестить, знай, що вона хоче тебе згубити. «Позаочі не лай», тобто у відсутності людини не лай її, щоб не впасти в гріх засудження</p>
<p>На зеркало неча пенять, коли рожа крива</p>	<p>"Дзеркало" - це Євангеліє. "Крива пика" - це людина грішна, що спотворила образ Божий. Ми бачимо, що в дзеркалі відображається те, до чого воно обернене; так і душа людська:</p>

Продовження таблиці А.1

1	2
<p>Який у воду глянув, такого й побачив</p>	<p>до чого вона любов'ю звертається і приліплюється, то в ній і зображається. Євангельське "дзеркало" завжди обернене до неба, тому в нім відображається небо. Душа людська, коли до неба звертається, то в ній зображається небесний образ, а коли приліплюється любов'ю до земного, то зображається в ній земний і скотинячий образ, і губить її благородну і небесну доброту</p>
<p>Как аукнется, так и откликнется</p> <p>Як агукатиметься, так і відгукнеться</p>	<p>Тож усе, чого тільки бажаєте, щоб чинили вам люди, те саме чиніть їм і ви (Мф. 7:12).</p> <p>Доброчесність вроджена людині: ми і по совісті знаємо, що нам робити. Навіть язичницькі мудреці, що не відали Бога істинного, говорили: «не роби іншому того, чого собі не бажаєш». Закон цей перстом Божим накреслений на серцях усіх людей. «Душа людська за природою своєю – християнка», - говорить один древній учитель. Пізнавши усю благодатну силу цього закону, святі отці говорили: «Від ближнього залежить і життя, і смерть»</p>
<p>Что посеешь, то и пожнешь</p> <p>Що посієш, те й збереш</p>	<p>Не обманюйтеся, Бог осміяний бути не може. Бо що тільки людина посіє, те саме й пожне! Бо хто сіє для власного тіла свого, той від тіла тління пожне. А хто сіє для духа, той від духа пожне життя вічне.</p> <p><i>«Не обманывайтесь: Бог поругаем не бывает. Что посеет человек, то и пожнет: сеющий в плоть свою от плоти пожнет тление, а сеющий в дух от духа пожнет жизнь вечную»</i> (Гал. 6:7-8).</p> <p>Апостол мовби говорить: не лестіть себе марними надіями. Бога обдурити не можна. Він все бачить: і ваші лінощі, і несумлінне</p>

Продовження таблиці А.1

1	2
	<p>ставлення до справи свого порятунку. Ви будете засуджені саме за те, що не робите всього від вас залежного.</p> <p>Два поля відкриті нам в нас самих для сіяння: поле плоті і поле Духу. Сіяння в плоть є розмноження пристрастних справ. Це – перелюбство, розпуста, нечистота, непотребство, ідолослужіння, чаклунство, ворожнеча, сварки, заздрість, гнів, розбрати, розбіжності, спокуси, ересь, ненависть, вбивства, пияцтво, безчинство і тому подібне. Дух – богоподібна сила.</p> <p>Сіяння в дух – є розмноження добродетелей. Це – любов, радість, мир, довготерпіння, добрість, милосердя, віра, лагідність, стриманість. Прямий наслідок сіяння в дух є життя вічне і блаженне (св. Феофан Затворник)</p>
<p>На спор не будь скор</p> <p>На суперечку не будь швидкий</p>	<p>Чи можна сперечатися при розбіжностях в чому-небудь з ближніми? Св. отці Варсонофій і Іоанн пропонують триматися в цьому випадку такого порядку: «Три рази говори іншому (свою пропозицію) і, якщо не захоче, залиш його, тому що сперечатися – погана справа».</p> <p>Ніколи не можна собі дозволяти сперечатися з ближніми. Суперечка, в звичайній її формі, несе роздратування і тому буває шкідливою, якщо позбавляє душу мирного влаштування. В той же час, суперечка буває безрезультатна, якщо той, хто сперечається, як це переважно буває, керується бажанням наполягти на своєму, а не знайти істину.</p> <p>Кращий засіб переконати ближнього в будь-якій істині – це зберегти з ним і при відмінності думок повноту любові в стосунках і старанно помолитися про нього Богові щодо прояснення його розуму.</p>

Продовження таблиці А.1

1	2
	<p>І не лише суперечка, але і всяка розмова в роздратуванні недопустима для християнина. Наявність роздратування свідчить про те, що з людиною немає Духу Божого; роздратування – це початок гніву і говорить про владу над роздратованою душею лукавого духу. Тому від розмов в стані роздратування можна чекати тільки злого. Св. отці пропонують розмовляти з ближніми лише при повному спокої духу. Прп. Варсонофій Великий дає із цього приводу таку пораду: «Коли розмовляєш з ближнім, міркуй: якщо говориш з ним з упокорюванням, розсудливо і безтурботно, то продовжуй розмову; якщо ж що-небудь не так, то утримай свій помисел; зі зніяковінням нічого не говори, тому що зло добра не народжує. Але потерпи, поки помисел твій заспокоїться і тоді скажеш мирно» (М. Є. Пестов)</p>
<p>Умный рассудит, а глупый осудит</p> <p>Розумний розсудить, а безглуздий засудить</p>	<p>Свт. Феофан Затворник говорить, що потрібно розрізняти судження від засудження. Неможливо оцінювати людину, а тільки її дії. Гріх починається, коли в серці зароджується презирство до людини, що скоїла провину. Якщо ж при цьому в серці буде жаль до людини, яка зробила неправильно, бажання її виправлення і молитва про неї, то тут не буде гріха засудження. Гріх засудження більше в серці, ніж на мові. Безглузда людина, не знаючи заповідей Божих, постійно засуджує ближніх, а не себе. Вона не бачить своїх гріхів, зате добре бачить чужі гріхи. Мудра людина засуджує і докоряє себе, а до інших вона проявляє поблажливість</p>

Продовження таблиці А.1

1	2
<p>Когда голова думает, язык отдыхает</p> <p>Коли голова думає, язык відпочиває</p>	<p>Словами можна прославляти, очищати і ушляхетнювати людей, прищеплювати їм віру, радість і бадьорість, відроджувати в них любов і милосердя, надавати душі світ і спокій. І, навпаки, – поганими словами можна вбивати і отруювати душу, можна заражати усіма видами пристрастей, гріха і вад. Саме тому потрібно перед тим, як щось говорити, гарненько обдумати слова, які ми скажемо ближньому, щоб вони принесли його душі користь, а не шкоду</p>
<p>Насильно мил не будешь</p> <p>Насильно милий не будеш</p>	<p>«Се, стою у двери и стучу: если кто услышит голос Мой и отворит дверь, войду к нему, и буду вечерять с ним, и он со Мною» (Отк. 3:20).</p> <p>«Ось Я стою під дверима та стукаю: коли хто почує Мій голос і двері відчинить, Я до нього ввійду, і буду вечеряти з ним, а він зо Мною». Не можна змусити ближнього насильно полюбити Бога або іншу людину, тому що Бог «не утрудняє людської свободи». Якщо Бог дає свободу людині: любити або не любити Його, прийняти або не прийняти Господа у своє серце, то хто ми такі, щоб робити замах на свободу вибору людини?!</p>
<p>Скупые умирают, а дети сундуки отпирают</p> <p>Скупі помирають, а діти скрині відмикають</p>	<p>Скільки б людина не накопичила собі скарбів, рано чи пізно вона повинна померти. І тоді її скарбом і багатством розпоряджатимуться її діти або чужі люди. І те, над чим працювала скупа людина усе життя, рахуючи кожную копійку, обділяючи себе й інших, – усе це дістанеться не їй. І виходить, що життя вона прожила даремно</p>

Продовження таблиці А.1

1	2
<p>Слово – не воробей, вылетит – не поймашь</p> <p>Слово – не горобець, вилетить – не упіймаєш</p>	<p>«Нерідко від необережних слів буває більше біди, ніж від самих справ. Людина словесною тому і називається, щоб вимовляла слова розумно обдумані» (преп. Амвросій)</p>
<p>От жиру и животные бешатся</p> <p>Від жиру і тварини бісяться</p>	<p>Достаток псує людей. Від жиру, за прислів'ям, і тварини бісяться (преп. Амвросій)</p>
<p>Можно, но осторожно</p> <p>Можна, але обережно</p>	<p>Усе мені можна, та не все на користь. Усе мені можна, але мною ніщо володіти не повинно.</p> <p><i>«Все мне позволительно, но не все полезно; все мне позволительно, но ничто не должно обладать мною»</i> (1Кор. 6:12).</p> <p>Бог дав тобі тіло і вклав в нього потреби, необхідні для підтримки його життя, а зовні, в природі, розсіяв блага, якими задовольняються ці потреби. Користуйся усім. Боже на те благословення проречено вже тим самим, що усе це створено, і створено для тебе. Але користуйся тільки в межах користі (для душі і тіла).</p> <p>Апостол не накладає зовнішніх уз закону, але має на увазі заповідь строгого самообмеження. Друге обмеження: але ніщо не повинне володіти мною. Щоб не зв'язати себе чуттєвими звичками, потрібно відмовляти собі в чуттєвих задоволеннях, допускаючи тільки істотно необхідні (свт. Феофан Затворник)</p>

Продовження таблиці А.1

1	2
<p>Дурные примеры заразительны</p> <p>Погані приклади заразливі</p>	<p>Не дайте себе звести, товариство лихе псеу добрі звичаї!</p> <p><i>«Не обманывайтесь: худые сообщества развращают добрые нравы»</i> (1Кор. 15:33).</p> <p>Від злих і розбещених людей потрібно віддалятися. Бо якщо і добре була вихована людина, і благочестиво жила, але коли спілкуватиметься із злими, то може розбеститися, бо що торкається до сажі – очорняється. Тому необхідно уникати товариства злих людей, щоб не спокуситися їхнім життям і не загинути (свт. Тихон Задонський)</p>

Додаток Б

Цінність сім'ї і людського життя (складено на основі даних World Values Survey),
(хвиля 2010-2014 рр.)

Таблиця Б.1

Країна	Грузія	Україна	Росія	Білорусь	Ірак	Йорданія	Кувейт	Катар	Пакистан	Германія	Нідерланди	Швеція	США
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
гомосексуалізм													
Ніколи не виправдано, %	86.1	52,80	54,10	57,30	69,90	85,60	-	91,70	73,40	-	11,80	7,50	24,0
Виправдано в тій чи іншій мірі, %	13,7	46,80	44,60	41,40	30,10	14,30	-	8,00	26,60	-	33,90	33,20	54,50
Завжди виправдано, %	0.2	0,40	1,30	1,30	0,00	0,10	-	0,30	0,00	-	54,30	59,30	21,50
проституція													
Ніколи не виправдано, %	86.0	50,80	47,30	46,60	-	-	-	-	78,00	27,90	19,60	-	-
Виправдано в тій чи іншій мірі, %	13,8	48,30	51,40	51,10	-	-	-	-	22,00	63,80	71,30	-	-
Завжди виправдано, %	0.2	0,90	1,30	2,30	-	-	-	-	0,00	8,30	9,10	-	-
аборт													
Ніколи не виправдано, %	68.1	32,90	23,60	30,50	47,90	66,00	57,10	76,10	76,80	22,50	11,30	4,70	22,40
Виправдано в тій чи іншій мірі, %	31,7	64,40	72,80	66,50	51,90	33,80	41,20	23,60	23,20	69,90	69,60	51,80	67,80
Завжди виправдано, %	0.2	2,70	3,60	3,00	0,20	0,20	1,70	0,30	0,00	7,60	19,10	43,50	9,80

Продовження таблиці Б.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
сексуальні відносини до шлюбу													
Ніколи не виправдано, %	55,6	14,6	10,8	14,4	-	86,8	-	90,9	76,1	8,0	5,2	3,6	13,5
Виправдано в тій чи іншій мірі, %	43,7	71,2	70,9	70,8	-	12,9	-	8,7	23,7	51,9	46,0	25,0	68,4
Завжди виправдано, %	0,7	14,2	18,3	14,8	-	0,3	-	0,4	0,2	40,1	48,8	71,4	18,1
розлучення													
Ніколи не виправдано, %	31,9	13,30	9,20	14,10	20,90	42,80	28,50	46,50	63,00	7,90	5,50	3,10	5,10
Виправдано в тій чи іншій мірі, %	66,4	76,60	75,02	77,90	78,60	56,20	65,70	49,60	35,40	71,60	68,50	45,90	80,70
Завжди виправдано, %	1,7	10,10	15,78	8,00	0,50	1,00	5,80	3,90	1,60	20,50	26,00	51,00	14,20
евтаназія													
Ніколи не виправдано, %	71,8	29,43*	26,22*	18,49*	-	-	-	-	71,10	-	6,30	9,80	-
Виправдано в тій чи іншій мірі, %	26,8	61,00*	52,43*	51,52*	-	-	-	-	28,60	-	64,70	75,60	-
Завжди виправдано, %	1,4	9,57*	21,35*	29,99*	-	-	-	-	0,30	-	29,0	14,60	-
суїцид													
Ніколи не виправдано, %	89,3	69,80	63,00	73,10	-	77,50	71,20	91,90	74,60	40,90	28,10	24,20	46,10
Виправдано в тій чи іншій мірі, %	10,6	29,10	36,20	26,30	-	21,70	27,50	7,70	25,30	53,20	62,80	64,00	50,20
Завжди виправдано, %	0,1	1,10	0,80	0,60	-	0,80	1,30	0,40	0,10	5,90	9,10	11,80	3,70

* Дані за 2006 р.

Додаток В

Питання творчих письмових індивідуальних завдань

1 модуль

1 частина

1 Ваші улюблені художні твори, автори. Чому вони Вам подобаються?

2 Які книги (не навчальні) Ви прочитали за останні 2-3 роки? Що Вам найбільше сподобалося, що ні?

3 Ваша улюблена музика – стиль, улюблені композитори, виконавці. Чому вони Вам подобаються?

4 Ваші улюблені фільми. Чому вони Вам подобаються?

5 Які фільми Ви подивилися за останні 2-3 роки? Що Вам найбільше сподобалося, що ні?

6 Які герої Вам подобаються (на кого хотілося б бути схожим, кого мати за взірць, чому)?

7 Чи впливають на Вас фільми, книги, які Ви дивитесь? Як?

8 Чи впливають на Вас ЗМІ, спілкування в соціальних мережах? Як?

9 Як Ви розумієте сенс свого життя?

10 Що таке щастя? Щастя – це коли

11 Що таке любов? Любов – це коли....

12 Якою повинна бути справжня сім'я?

13. Проаналізуйте розподіл Вашого часу протягом дня (в будні, вихідний): їжа, сон, друзі, читання, навчання, розваги, допомога іншим. Складіть таблицю використання часу у відсотках до 24 годин.

2 частина

1 Промоделюйте поведінку людини: наскільки будуть радісні, спокійні поруч з нею інші люди, яким буде «портрет суспільства», якщо:

- сенс життя людини полягає в поверненні до Бога (як у притчі про блудного сина), наближенні до Нього (у духовному зростанні, любові до ближнього);

- сенс життя людини полягає в отриманні задоволень;

- сенс життя людини полягає в отриманні грошей, матеріальних благ;

- сенс життя людини полягає в отриманні влади над людьми.

2 Чи залежить поведінка людини і щастя оточення її від того, вірить людина в Бога і вічне життя або не вірить, як і чому?

3 Що заважає людині вірити в Бога? Викорінювати власні пороки (вади)?

4 Чи потрібен людині Бог? Чому?

5 Можна говорити про те, що Бог у людини всередині? Чому?

6 Де знаходиться джерело досконалості світу (всередині, ззовні, в техніці, в душі людини)?

7 Щоб перетворити світ, людина повинна боротися зі злом усередині себе або руйнувати зло зовні, піклуючись про матеріальний прогрес?

8 Як твориться історія країн, що залежить від кожної людини, може одна звичайна (яка не стоїть біля влади) людина змінити світ на краще? Як? Що залежить у цьому світі, в нашій країні від Вас особисто?

9 Як Ви думаєте, чи буде залежати поведінка людини від того, що вона думає про своє походження:

- вірить в еволюційну теорію і те, що людина походить від мавпи;

- вважає, що світ і людину створив Бог?

Як залежатиме поведінка людини від цього? На яку людину простіше впливати (в т. ч. з боку інших людей, ЗМІ). Чому?

10 Назвіть критерії оцінки того, чи правильно поводить себе людина чи ні.

3 частина

Музика

1 Чи впливає музика, яку Ви слухаєте, на Ваші думки, почуття, вчинки? Опишіть на прикладі.

2 Проаналізуйте Ваші улюблені музичні твори (від трьох до п'яти). Що це за жанр, стиль? Що Ви про нього знаєте (історія створення, що означає назва, вплив на людину – дослідження сучасних вчених).

3 Автор музики і тексту пісні – він впливає на Вас? А виконавець?

4 Що Ви знаєте про авторів і виконавців Ваших улюблених музичних творів?

4 частина

Відповіді за аналізом художніх творів

1 Виберіть вірш Т. Самаріної-Лабіринт, поясніть свій вибір.

2 Виберіть та візуалізуйте дві притчі (з християнської та з іншої культури). Поясніть свій вибір.

3 Розкрийте сенс твору А. П. Чехова "Парі". Чому відбулося парі? Які книги читав головний герой (за етапами), коли був у затворі, і як він змінювався? Чи можна зробити гріх навіть перебуваючи в затворі? Порівняйте героя А. П. Чехова з собою.

4 Розкрийте зміст творів протоієрея Миколи Агафонова (на вибір по два твори на міні-групи з двох-трьох людей).

5 За твором Джерома Селінджера «Над прірвою в житті» відповісти на такі питання:

- головна мрія героя – про що вона говорить? Головна помилка в міркуваннях героя;

- чому герой опинився над прірвою;

- що дають знання (з монологу вчителя англійської мови)?

2 модуль

1 частина

1 Чи згодні Ви з виразом англійського письменника Вільяма Теккерея:

«Посієш вчинок – пожнеш звичку, посієш звичку – пожнеш характер, посієш характер – пожнеш долю». Прокоментуйте його.

Чого не вистачає у висловлюванні?

Що передує вчинку людини? Все починається з.....

2 Як Конфуцій вчився грати на цині (традиційний китайський інструмент)?

До чого прагнув Конфуцій? Який це висновок для нас у слуханні музики, читанні книг, використанні інформації?

3 Що потрібно мати для того, щоб бути щасливим?

Нижче перераховані різні складові щастя, що, на Вашу думку, є зайвим, чого бракує? Побудуйте піраміду щастя: що первинно, а що стоїть нижче?

Складові щастя: радість, багатство, здоров'я, близькі, Батьківщина, добробут, любов, знання, праця, професія, свобода від усіх, свобода від себе, свобода від зла.....

4 Які закони необхідно знати перш за все, щоб ефективно управляти державою на благо свого народу або зруйнувати певні держави?

5 Які закони потрібно знати людині для того, щоб бути щасливою?

6 Психологи знають, що поведінка людини відбувається в двох режимах – пошуковому та інстинктивному (стереотипному, алгоритмічному). Стереотипна поведінка формується під впливом біологічних інстинктів; соціального середовища, культури; власних установок на поведінку.

В якому з двох режимів комфортніше перебувати, особливо сучасній людині? Як людину перевести в цей режим? Як цьому сприяють цифрові технології? Кому і навіщо це потрібно?

7 Ви згодні з твердженням про те, що в сучасному світі йде війна проти людини (людини в її біблійному розумінні), особливо проти молоді?

«Біблійна людина» – це людина, яка: 1) живе і зберігає Богом створений світ (природу, небо і землю); 2) має прагнути створити біблійну сім'ю (тато, мама, діти, дідусі, бабусі...); 3) має бажання вічного життя, а звідси: совість, віру, спілкування з Богом, покаяння, жертву.

Ключові пристрасті, поширювані через сучасну культуру – гедонізм, егоїзм – гордия, грошолобство (любов до грошей); содомський гріх і усунення сім'ї, сімейних цінностей; знецінення життя – евтаназія, аборт.

Навіщо ведеться ця війна і якими засобами вона ведеться? Як може людина протистояти впливу на неї цієї війни? Чи може одна людина сама по собі встояти в цій війні?

Наведіть приклади війни проти людини в сучасному світі і альтернативні приклади дій, що сприяють зростанню, розвитку людини на прикладі: музики, кінематографу, художньої літератури.

2 частина

Відповіді за аналізом художніх творів

1 Прочитати на вибір одну з маленьких трагедій О. С. Пушкіна. Які пристрасті, пороки описує автор, до чого вони призводять? Чи актуально це для нашого сучасника, чому?

2 Чому в суспільстві загального щастя (Рей Бредбері «451 градус за Фаренгейтом») стали палити книги?

Що з антиутопії збувається зараз і що буде далі? Це неминуче? Від чого і від кого залежить те, як розвиватимуться події? Що потрібно зробити, як зупинити катастрофу? Вибрати найбільш значущі моменти, до чотирьох сторінок.

3 частина

Перегляд і обговорення фільмів (за міні-групами):

- 1 «Острів» (режисер П. Лунгін);
- 2 «Піп» (режисер В. Хотиненко);
- 3 «Іерей – Сан. Сповідь самурая» (режисер Е. Баранов);
- 4 «Орда» (режисер А. Прошкін);
- 5 «Біси» (за Ф. М. Достоевським);
- 6 «Брати Карамазови» (за Ф. М. Достоевським);
- 7 «Маленькі трагедії» (за О. С. Пушкіним);
- 8 «Камо грядеши» (режисер Єжи Кавалерович);
- 9 «Чудеса з небес» (режисер Патрісія Рігген);
- 10 «Джузеппе Москатті: зцілююча любов» (режисер Джакомо Кампіотті);
- 11 «Мати Марія» (1982, режисер С. Колосов);
- 12 «Інокентій Сибіряков. Допоможіть мені, я дуже багатий» (режисер О. Карпов);
- 13 «Вилікувати страх» – про святителя Луку (режисер О. Пархоменко);
- 14 «Притчі» – багатосерійний білоруський серіал (режисер В. Лубецької);
- 15 «Поліанна» (режисер Сара Хардинг).

Презентації

Теми

- 1 Лаври України (історія, внесок у розвиток культури і держави).
- 2 Великі православні полководці та державні діячі.
- 3 Наука і релігія (великі вчені про Бога, Біблію, віру, походження світу).
- 4 Біблійні сюжети у творчості великих художників, поетів.
- 5 Біблійні сюжети у творчості великих композиторів.
- 6 Великі письменники, поети про Бога, Біблію, віру, їх значення у творчості.
- 7 Роль Православної Церкви і віри народу у Великій Вітчизняній війні.
- 8 Православні новомученики і сповідники ХХ століття.
- 9 Святі покровителі сім'ї.
- 10 Святі Слобожанщини.

11 Великі письменники, поети про Бога, Коран, віру, їх значення у творчості.

12 Сюжети з Корану у творчості великих художників, поетів.

13 Найважливіші пам'ятки ісламської культури їх духовно-моральне значення.

14 Духовно-моральне значення Старозавітного законодавства.

15 Сучасні деструктивні релігійні культи та тактика духовної безпеки.

Додаток Г

Рекомендовані відеоресурси

Наука і релігія

Незалежний біблійний дослідний проект. Біблійні таємниці.
«Пророцтво про великі світові держави».
«Вавілонська вежа: сучасна наука».
«Голод у Єгипті. Іосиф. Таємниці Біблії».
«Космонавти про Бога».
«Доказ Бога. Наука.».
«Творіння. Наука спростовує дарвінізм».

Бог у християнській вірі

«Свідectво актора, який грав у фільмах «Страсті Христові»,
«Плащаниця».

Біблійний сюжет (програма передач з циклу «Християнська культура»):

О. Генрі «Дари волхвів»;
Р. Бредбері «Різдво»;
Г. Х. Андерсен «Будьте як діти»;
Астрід Ліндгрєн «Будьте як діти»;
А. Сент Екзюпері «Маленький принц»;
Клайв Стейплс Льюїс «Хроніки Нарнії»;
Клайв Стейплс Льюїс «Коли здається, що Бог нас не чує»;
Джон Толкін «Володар кілець»;
Джером Селінджер «Над прірвою в житті».

Сучасні проблеми життя з погляду православного світогляду

«Зустрічі з молоддю», прот. Андрій Ткачов (збірки на каналі [YouTube](#)):

«Чоловік та жінка»,

«Книги. Перестати читати книги – значить перестати мислити» та ін.

«Закон Божий» з прот. Андрієм Ткачовим (збірки на каналі [YouTube](#))

Фільми Аркадія Мамонтова

«Содом»;

«Афон. Сходження»;

«Дари Волхвів»;

«Козаки»;

«Хрест».

Родина, кохання

О. Піскарьова «Живи»;

П. Мамонов «Чай»;

Прот. Андрій Ткачов «Навіщо плодити злидні».

Додаток Д

Правила оцінювання

Відвідування лекцій

Бали за цю складову не нараховуються взагалі, якщо студент не відвідував більш 50 % лекційних занять у модулі без поважних причин. За відвідування кожної лекції нараховується 1 бал. **Максимальна сума становить 15 балів.**

Завдання на самостійну роботу

Впродовж семестру студенти повинні, по-перше, створити базовий конспект лекцій, відповідаючи на питання до кожної теми. За вчасне та правильне виконання цього завдання нараховується **15 балів** до поточного модульного контролю, за вчасне та частково правильне виконання – **від 5 до 14 балів**. По-друге, виконати творчу індивідуальну роботу. За вчасне та правильне виконання завдання нараховується **15 балів** до поточного модульного контролю. За вчасне та частково правильне виконання – **від 5 до 14 балів**. За невиконане завдання бали не нараховуються. Творче завдання надсилається на e-mail викладача або перевіряється ним особисто.

Ступінь залученості

Мета участі в курсі – залучити Вас до глибокого внутрішньособистісного та зовнішнього аналізу та дискусії та дати Вам ще один спосіб перевірити свої погляди на питання взаємозв'язку духовно-моральних і соціокультурних детермінант та розвитку особистості, соціуму, держави взагалі. Участь буде оцінюватися на основі кількості, обґрунтованості та правильності Ваших відповідей. Питання, хоча й заохочуються, однак не оцінюються в цьому блоці. Ми намагаємося надати всім студентам рівні та справедливі можливості для підвищення власної залученості. **Максимальна сума становить 15 балів (у т.ч. 5 у складі творчої роботи, 10 – практичних занять).**

Практичні заняття

Оцінюються за відвідуваннями (до 5 балів), ступенем залученості (до 10 балів). Ступінь залученості визначається участю у дискусії з питань взаємозв'язку духовно-моральних і соціокультурних детермінант та розвитку особистості, соціуму, держави взагалі. **Максимальна сума становить 15 балів.**

Модульне тестування

Оцінюється за правильними відповідями на тестові модулі. **Максимальна кількість становить 40 балів за модуль.**

Залік

Студент отримує залік за результатами модульного 1-го та 2-го контролю шляхом накопичення балів. Максимальна кількість балів, яку може отримати студент, становить 100 (до 60 балів поточного контролю та до 40 балів тестування). Середнє арифметичне суми модульних оцінок складає заліковий бал. Якщо студент не погоджується із запропонованими балами, він може підвищити їх на заліку, відповівши на питання викладача.

Додаток Е

Питання до заліку

Змістовий модуль 1. Релігія, культура, цивілізація: взаємозв'язок. Світові релігії та духовна культура людства

- 1 Етимологія слова «релігія», сутність релігії.
- 2 Внутрішня і зовнішня сторони релігії.
- 3 Основні істини релігії, чим релігія відрізняється від віри (нерелігійної)?
- 4 Класифікація релігій.
- 5 Критерії істинності релігії. Які релігії відносять до Богоодкровенних?
- 6 Етимологія слова «віра». Сходінки віри (релігійної). Яка віра є найміцнішою? Чому?
- 7 Що таке культура (етимологія слова і визначення), на які питання вона покликана відповідати?
- 8 Розкрийте концепцію цивілізацій, хто є авторами цивілізаційної теорії?
- 9 Структура розвинутої цивілізації.
- 10 Поясніть, чому релігія є основою цивілізації? Як впливає релігія на формування духовної культури?
- 11 Які сучасні цивілізації Ви знаєте?
- 12 Розкрийте закон непередання (М. Я. Данилевський). Що і чому не можна запозичувати від інших цивілізацій?
- 13 Класифікація релігій.
- 14 Основні характеристики світових релігій (християнство).
- 15 Основні характеристики світових релігій (іслам).
- 16 Основні характеристики світових релігій (буддизм).
- 17 Регіональні релігії (індуїзм, іудаїзм, конфуціанство) та їх основні характеристики.
- 18 Язичництво: сутність, ознаки, види (форми).
- 19 Сутність ідолопоклонства в прямому і переносному сенсі.
- 20 Що може бути ідолом для людини?
- 21 Що таке містицизм, його витоки. Чому для людини небезпечний вплив містицизму?

22 Що таке магія, в чому особливість магічного світосприйняття?

23 У чому відмінність релігії від магії?

24 Чи притаманна магічна свідомість сучасній людині, в чому це полягає, у чому її шкода?

25 Що породило і породжує язичництво в людині і суспільстві?

26 Атеїзм і релігія про сенс життя та парі Б. Паскаля.

27 Як визначається сенс життя людини в різних філософських системах?

28 Як визначається сенс життя людини в різних релігіях?

Змістовий модуль 2. Православ'я як культуuroстворююча релігія. Духовна культура православної цивілізації

29 Коротка історія прийняття Руссю Хрещення.

30 Причини Хрещення Русі. Чи був вибір князя Володимира лише вибором державного діяча?

31 Культурно-історичне, державне значення Хрещення Русі.

32 Аргументи віри в небуття Бога (аргументи атеїстичного світогляду). Чи є вони доказовими? Чи можна довести, що Бога немає?

33 Наведіть основні аргументи релігійного світогляду (віри в буття Бога).

34 Що таке природне одкровення? В чому полягає його обмеженість?

35 Що таке Надприродне одкровення, способи його поширення.

36 Які особливі ознаки наявні у Християнському одкровенні, що дозволяють відрізнити його від людських здогадок, фантазії, інтуїції, філософських прозрінь (істинність Божественного походження Священних Книг)?

37 Сутність догмату про Святу Трійцю.

38 Сутність догмату про Ісуса Христа.

39 Які факти говорять про історичність постаті Ісуса Христа?

40 Воскресіння Христа – всесвітньо-історична подія. Три промислительних (чудесних) дії Бога на землі.

Змістовий модуль 3. Духовно-моральне життя людини та суспільства

- 41 Які існують моральні закони і їх джерело?
- 42 Що таке совість? Її функції. У якому стані може бути совість людини?
- 43 Сенс та етапи (види) Духовно-морального Закону.
- 44 Вплив Духовно-морального Закону на розвиток історії людства (народів, цивілізацій).
- 45 Сутність Духовно-морального Закону Старого Завіту.
- 46 Сутність Духовно-морального Закону Нового Завіту.
- 47 Духовно-моральна природа людини: образ та подібність Бога у людині. Призначення людини.
- 48 У чому полягає сутність гріхопадіння людини і які його наслідки для людини, природи?
- 49 Перерахуйте властивості і потреби: тіла, душі, духу людини (відповідно до православної антропології).
- 50 Чи може людина жити повноцінним життям, якщо вона задовольняє лише потреби тіла і душі?
- 51 Що таке гріх, пристрасть, чеснота?
- 52 Основні чесноти і пристрасті людини.
- 53 Які основні пристрасті притаманні сучасній людині, чи заважають вони їй, іншим людям, суспільству? Наведіть приклади.
- 54 Що таке любов, її характеристики. Навіщо людині дана здатність любити?
- 55 Види любові або як проявляється любов на різних рівнях (відповідно до православної психології).
- 56 Як характеризуються властивості любові в християнській моральності (за апостолом Павлом)?
- 57 Які сили душі пробуджує любов, що змінюється в людині?
- 58 Які види любові можуть зберегти довгі і добрі відносини?
- 59 В чому полягають справжні і спотворені властивості мужності: назвати і охарактеризувати.
- 60 У чому призначення чоловіка? Чому спотворюються в чоловікові властивості мужності?

61 В чому полягають справжні і спотворені властивості жіночності: назвати і охарактеризувати.

62 Що таке сім'я, її призначення. В якій культурі затверджено одношлюбність?

63 Що таке цнотливість? Чи допомагає вона в житті?

64 У чому небезпека сексуального просвітництва і «безпечного сексу»?

65 Які обов'язки існують у чоловіка і жінки в православній родині?

66 Чому життя людини – головна цінність на землі?

67 Що є умовою батьківства? У чому полягає сенс влади батьків? Які обов'язки має батьківство?

68 Моральний ідеал сім'ї. Обов'язки батьків (відповідно до православної психології).

69 Коли і як формується в дитини довіра до світу?

70 Що формується в особистості дитини матір'ю?

71 Що формується в особистості дитини батьком?

72 Які чесноти формуються в сім'ї?

73 Чим характеризуються конфлікти у молодих сім'ях?

74 Що треба знати, щоб запобігати конфліктам в родині?

75 Деструктивні культи: особливості діяльності та способи захисту.

76 Вплив сучасної культури на формування і розвиток особистості, тактика духовної безпеки.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до практичних занять і самостійної роботи
з дисципліни
«ОСНОВИ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ»

Відповідальний за випуск Компанієць В. В.

Редактор Решетилова В. В.

Підписано до друку 25.02.2020 р.

Формат паперу 60x84 1/16. Папір писальний.

Умовн.-друк.арк. 3,75. Тираж 35. Замовлення №

Видавець та виготовлювач Український державний університет
залізничного транспорту,
61050, Харків-50, майдан Фейєрбаха, 7.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6100 від 21.03.2018 р.